DE STOEP

APRIL

1941

Uitgegeven door F. J. van der Molen en Luc. Tournier.
Gedrukt op Curaçao bij drukkerij „DE STAD" N.V.
Vóór het verschijnen van de vierde „De Stoep" kan men zich abonneren op de volgende zes nummers tegen acht gulden vijftig op Curaçao en negen gulden daarbuiten; geen portokosten.
Bankrekening van De Stoep: Maduro en Curiel's Bank.

BLACK OUT

Het schip zeult door het zwarte water,
Dat speelsch en klaterend schuimend splijt
En soepel wijkt voor scheepsboordzijden,
Een donker schip, dat in 't duister glijdt.

Een wolk schuift langs de verre sterren,
Terwijl een mast op golvenmaten deint
En touw en teer hun geuren dringend dragen
Ter verre kim, die lucht en water lijnt.

Het water houdt een vage dood geborgen,
Die op de brug het zoekend speuren leidt.
Een kinderstem klimt tusschen stille wanden.
Er is noch angst, noch rust, noch tijd.

CURAÇAO

De haast heeft zich in iedere steen gebeten,
De auto's jagen in een dolle dwang.
De tijd wordt hier per wielewenteling gemeten.
De jacht naar jacht heeft hier een eigen drang.

R. VAN HOLTEN.

CURAÇAOSCHE PORTRETTEN.

FRANCISCO

Toen ik hem bezocht, deed hij norsch tegen mij.

En de tweede reden, waarom ik in het deurgat bleef staan, was, dat er geen plaats meer was in zijn woonhok.

Het was vol. Rechts van de deur stond een schaafbank, waar hij nog net langs kon gaan, zoo smal was zijn verblijf. Beitels en wat andere gereedschappen hingen in een rek aan den muur. Dat was zijn werkplaats. Links naast den ingang een gammel tafeltje met zijn huiselijke benoodigdheden erop en eronder. Dat waren blikken, kleine blikken en groote blikken, op de tafel, op den grond. Een gebroken kommetje en een zwart-berookte, geblutste pan. Dat was zijn huiskamer.

Francisco werkte aan zijn schaafbank, toen ik kwam, en hij deed norsch. Hij sukkelde maar zoo'n beetje met zijn planken, want hij had alleen zijn linkerhand. Die rechter deugde niet, dat kon je zien: hij hield hem zoo onhandig en er zat een breede, lederen band om dien pols. Hij was zwart als een schoen: van Banda 'bao vandaan, dat was duidelijk, en de stoppels van zijn baard waren stug en grijs als beslagen ijzerdraad.

Francisco woonde daar alleen in zijn paleis. Het was niet ver, van zijn atelier naar de huiskamer en als hij honger kreeg van het sukkelen met de planken, dan scharrelde hij een maaltijd bij elkaar uit de tallooze blikjes met hun opengewrongen deksels.

Waar sliep Francisco toch? In het atelier, dat is zeker, want de huiskamer bood er de ruimte niet voor. Dus op de schaafbank, of er onder, één van de twee. Maar verder komen we niet met onze zekerheid, want s'avonds gaat het deurtje dicht en als het s'morgens weer opendraait, komt Francisco gelijk naar buiten in zijn blauwe baadje, om op het cementen trapje te gaan zitten en te knipoogen tegen de zon.

Dat was een leven van Francisco. Het was op volle kracht, toen Curaçao nog onherbergzaam was voor zijn eigen kinderen en ze ver weg eten moesten zoeken in een vreemd land, of op de deinende planken van een bark.

Francisco heeft gevaren. Hij koos de zee, omdat Curaçao toch zijn eenigste land moest blijven. De groene velden van Santo Domingo, ja. De bloemtuinen van Suriname. De plantages van Columbia. Ja, hij wist er alles van. Maar Curaçao, maar Banda 'bao met zijn naakte, rood-geschroeide heuvels, dat was zijn land, zijn eenigste land. Dat had met schoonheid niets te maken, voelde Francisco. Zijn land was een slachtoffer van de zon, net als hij trouwens: hij was er ook zwart als roet van. Daarom hoorden ze bij elkaar, daarom had hij het lief en wilde geen ander leeren beminnen.

Hij koos de zee. Hij koos de bark, die, zwaar van vruchten, het beste van al die landen naar zijn eiland droeg. Zoo hoorde het. Zij moesten met hun rijkdom zijn menschen dienen en zijn land, meer niet. Daar zorgde Francisco voor. Hij voer met zijn bark heen en weer, vol of leeg, in gestadige dienst. En s'nachts schoven de sterren hun milde lichten over zijn oogen, als hij op zijn rug lag aan dek met zijn handen onder zijn hoofd.

Dan zag hij veel daarboven. De maansikkel, die schaterlachte, dat zijn kin ver naar voren stak van daverende pret. Hij zag de sterren als zilveren tranen op het zwarte kleed van den nacht. Dat maakte hem bedroefd. En of het waken was of slapen, hij begreep, dat de maan lachte, omdat zij door een vuige streek schuldig was aan den rouw van den hemel en aan zijn zilveren tranen. Daar moest iets schoons gestorven zijn, dat de hemel zoo diep rouwde, iets schoons, dat door het geheim van dit lijkkleed verborgen werd.

Hij herinnerde zich toch duidelijk de zwarte kleeren en de zwarte sluier van

zijn zwarte moeder, toen een klein zusje op een middag stil was blijven liggen op haar lappen in een hoek van hun hut, nadat het veel dagen waanzinnig had geschreeuwd. Dat was een groot verlies. Moeder en al de vrouwen hadden gegild en gekermd, zooals de gewoonte was. Maar dat was alleen de eerste dagen, dat deden ze trouwens voor iedereen. Doch tot lang daarna zag hij nog tranen blinken op moeders zwarte gezicht, en nog langer was ze zwart als de nacht in haar zwarte kleeren. Griezelig vond Francisco dat, als een spook, die vrouwen met hun zwarte, wapperende hoofddoek. Aan het blinken van die tranen dacht hij, als hij de sterren zag op het zwarte gezicht van den nacht. En hij dacht ook aan de oogen van dat zusje: glanzend zwarte bollen met blinkende dingetjes er in. Ach, een lief zusje was het, dat vond hij ook, en nog altijd was er een plaatsje leeg in zijn hart, daar waar de teerheid voor haar had gezeten. Een lief zusje met zwarte pijpvlechtjes en kleine roode strikjes er in. Met twee rijtjes hagelwitte tanden en dikke, ronde lipjes.

Hij dacht aan dat doode zusje, 's nachts op het dek van de bark, en aan den grooten rouw van zijn moeder en hij meende, dat de maan een groote misdaad moest bedreven hebben, omdat zij alleen zoo duivelsch lachte en heel de hemel zoo ernstig was en bedrukt. Misschien, God weet, was de rouw van den hemel niet om een doode daarachter, maar om de menschen op de aarde, die vandaag gestorven waren. Misschien om al de kleine zusjes, die na een laatsten, wilden schreeuw met verwrongen oogen bleven kijken naar de balken van het dak, alsof daar de eeuwigheid was.

En de maan die grijnsde. Zij was de moordenaar van die kleine, onschuldige kinderen. Ze lag achterover in de lucht met de hoorn van haar voorhoofd geveld, klaar om te stooten, om te moorden, om te maaien als een sikkel: weg van de aarde de liefelijkheid van zwarte oogjes, van ivoren tandjes als een rijtje versch gewasschen schaapjes. Weg, de liefelijkheid van hun stralenden lach boven den hap, uit een roode schijf patia.

Francisco begon de maan te haten tusschen waken en droomen. Zij was de misdadiger, die het hart van de moeders in rouw hulde en haar lichaam. Zij was de onverlaat: je kon het zien, de hemel was er ontsteld en stil van. Zij was de gewetenlooze, die grijnsde om haar euveldaden met ver vooruit gestulpte kin.

Maar overdag was Francisco anders. Een mán: zonder droomen, zonder gedachten zelfs, een bonk zwart steen, dat den brand van de zon tartte en die sterker was dan elk karwei. De zon was ook eerlijk. Zij was hard, maar oprecht. Zij wroette niet in het inwendige van een mensch, zij spookte niet in zijn kop. De zon heeft Francisco gezien op de bark, hoe hij zijn dekdienst deed onder de schreeuwende bevelen van den kapitein. Hoe hij prutste aan den mast, of nieuwe planken sloeg, waar de ouden het van molm begeven hadden. De zon zag hem gebogen onder den last der vruchten over de loopplank gaan aan de kusten van Zuid-Amerika. Later zag ze hem dobberen, alleen in een kleine boot, onder de oevers van zijn eiland, terwijl hij zijn lijnen door het kobalt-blauwe water trok naar den bek van Masbango en Jacob Peper. Later, later, — de jaren gaan zoo vlug en het leven is zoó kort — zag ze hem op een balandra in de vaart van Bonaire naar Porto-Rico met een lading, die alleen de zon mocht zien en nog enkele andere oogen, die wat ze zagen, wisten te begraven in het graf der geheimzinnigheid. Met zijn kleine balandra slipte hij in die jaren ontelbare malen door de grove mazen van het net, door de prohibitie om Amerika gelegd. De zon zag, hoe een stoere werker hij was onder haar kletterenden gloed: hoe hij de vaten met het fel-begeerde en verboden vocht optorste tegen de hooge wanden van de Amerikaansche kustvaartuigen.

Maar de nacht vond hem immer weeker, immer wankelmoediger. Het was een raadsel deze dubbele mensch in hem, Francisco zelf begreep er het minste van. De maan werd meer en meer zijn haat, maar zijn verschrikking tevens. Haar hoorn werd altijd scherper en hij woelde in zijn hersens de wanstaltigste spook-

beelden naar boven. Ze sloeg nu haar sikkel soms pardoes in die kokende brij daar binnen in zijn kop, dat hij duizelde en tegen het dek sloeg achter den mast. En hij bleef er liggen, verdoofd, met tot klauwen gekromde vingers, tot de anderen hem ontdekten, of hij zich zelf weervond, wanneer hij na vele uren verbijsterd ontwaakte. Het was een mirakel, dat hij nooit over boord sloeg, dat zeiden zijn kameraden, als ze achter zijn rug over de vreemde zwakten van dien sterken kerel fluisterden, en ze droegen een medaille van San Expedito aan een touw om hun nek. Dat was, om van betoovering gespaard te blijven. Maar eens trof de maan hem, toen hij op een nacht langs het trapje uit de kajuit naar boven klauterde. In het gat aan het dek trof de maan hem midden in zijn hersens en hij stortte omlaag voor een grimmig gevecht in zijn geest, dat vele uren duurde. Misschien dat de maan, die grijnzend van de pret hangen bleef in de lucht, hem sparen wilde voor nieuwe folteringen, want ook deze val spaarde zijn lichaam, uitgenomen dan zijn rechterhand, die onder zijn heup lag en die een lederen gordel noodig had om den pols voor de rest van zijn leven.

Dit was dan ook zijn laatste reis. Want welke kapitein wilde met zulk een gezel nog het zeegat uit, daar kwamen immers ongelukken van, en bovendien met die linkerhand was hij minder dan de halve Francisco.

Sedert dien huisde hij in zijn woonhok, tusschen schaafbank en spullentafel: alleen, moederziel alleen, want van zijn worsteling met de maan mocht niemand weten. Hij herstelde wrakke schommelstoelen en timmerde driehoeken van plankjes, waar de menschen pakjes sigaretten en brieven spelden op leggen voor den verkoop in hun pakoes. Zoo woonde hij in zijn hok van dikke muren, dat vroeger wellicht een regenbak geweest was, maar waarvan de eigenaar door een deurtje en een lichtgat een onmiskenbare woning gemaakt had, omdat huur meer opbracht dan water. En niemand in de slapende stad, die vermoedde, welke wilde, bovenmenschelijke gevechten er geleverd werden achter dit gesloten deurtje, in dit onoogelijke hol, want zelfs de overheid liet dezen Curaçaoschen Don Quichotte eerbiedig alleen in zijn levensgevaarlijken kamp met de krachten uit de lucht.

Francisco weerde zich tegen de maan. Al lag hij als Goliath neergeveld op den grond, daarom was hij nog niet overwonnen. Hij was een mijn van weerstand tegen die onverlaat, die schuldig was aan den dagelijkschen dood van wat onschuldig was op aarde. Hij weerstond de moordenaar van het kleine zusje recht in haar grijnzende aangezicht, dat zouden zijn tot klauwen gekromde vingers en zijn wilde oogen getuigd hebben aan allen, die hem in die grootsche uren hadden kunnen aanschouwen. Hij verloor niet en hij overwon nog minder: hij weerstond. Hij kwam uit den strijd en opende zijn deurtje, nog duizelend van het gevecht. Neen, die vlijmscherpe sikkel van de maan daarboven grijnsde geen victorie over hem: hij was sterker dan het zusje. Zijn schedel kon zij niet klieven, die was hard als een rots door de balen en kratten, die hij er op getorst had naar het ruim van de bark. Hij verloor geen enkel gevecht, maar wel werd hij moe en zwak. De nachten, waarin weerbare haat en verschrikking met elkander om de overhand kampten, sloopten de krachten van zijn ijzersterk lichaam. Zijn gezicht viel in en zijn linkerhand beefde, als hij den beitel hanteerde. De zon was er getuige van, hoe dag na dag de greep van de maan knellender werd op zijn heldhaftig slachtoffer. Zijn haat verbleekte en zijn verzet zonk ineen. Slechts de verschrikking bleef over, steeds demonischer, en de vrees voor elken volgenden nacht, die in zijn hersens vrat den ganschen, langen dag. Hij voelde wel, dat de levenstijd, die hem nog restte, niets anders was dan een voorbereiding op het laatste gevecht.

Zoo trof ik hem den eersten keer, toen hij norsch tegen mij was. Nu begrijp ik het allemaal beter en het spijt me, dat er een oogenblik wantrouwen tegen hem in mij geweest is om zijn bitse woorden. Wat zijn wij menschen toch bekrompen van begrip, dat wij niet beseffen, dat vriendelijkheid iets is van een mensch, die onder menschen staat, die tegen menschen vecht desnoods, maar dat dit een nuttelooze waarde is voor hem, die de maan tot tegendeel heeft op leven en dood.

Toen kwam het laatste gevecht. Francisco had het deurtje dichtgedaan, toen de hemel al zilveren tranen weende op zijn zwart gelaat. Tot dan toe had hij gezeten op het cementen stoepje, terwijl achter hem aan den muur van zijn hok het gele licht was van een olielampje onder het schilderijtje van Jezus van de goede Hoop. Hij barstte van de angst, daar was niets meer tegen te doen. Hij kon kijken of niet, dadelijk zou de maan haar hoorn heffen in het zwarte vierkant van het lichtgat. Het duizelde nu al in zijn hoofd en zwaar zong het bloed aan zijn slapen. Hij leunde op zijn schaafbank en zocht, tastend langs den muur, het kruisje, dat hij had gevlochten van den gewijden palmtak, het vorig jaar in de Vasten. Hij kuste het en knelde het krampachtig in zijn hand tot een uiterste bezwering. Maar het was te laat. De maan rees onweerstaanbaar in het gat en haar licht veegde over zijn grijze haren. Neergesmakt werd hij, niets minder. Plat voor over in een schrikkelijk torment, waarin de maan al haar helsche krachten op hem indreef als borende, kervende messen. Zijn gezicht, dat havende de maan deerniswekkend met haar hakkenden hoorn, met de messen van haar stralen.Heet, heet van bloed was zijn gelaat, maar hij brak niet, neen, hij vocht met den beestachtigen moed van zijn stervensnood, waarin de grimmige haat van heel zijn steenen leven nog eenmaal oplaaide tot een storm van verzet.

Hij vocht, zijn handen tot klauwen gekromd, het schuim der razernij als donderwolken op zijn lippen en zijn oogen wild verwrongen in hun kassen. Hij vocht tegen de worstelende grijparmen van de maanpoliep, tegen den moordenden hamer van haar stootenden hoorn. Hij vocht. Hoelang? Wie let er nog op uren in zulk een gevecht? De sterren moesten nu zelf maar zorgen, dat ze naar den einder draaiden. De hemel, dat hij verbleekte voor de opkomende zon. De menschen, dat zij ontwaakten tot hun nieuwen dag. Hij had geen aandacht meer te verliezen. Hij had het titanisch gevecht op leven en dood: dat was het lot, dat hij te doorworstelen had en ook geheel alleen...

De dag klom naar zijn middaghoogte en zelfs aan zijn deurtje dacht hij niet meer, het bleef gesloten, als het was. Totdat de buren in bange nieuwsgierigheid een breekijzer gebruikten, en de zon was de eerste, die naar binnen slipte en op het lichaam van Francisco keek: plat voor over in zijn blauwe baadje, met zijn gezicht gruwelijk in het scherp der opengewrongen blikken geploft. Francisco, schuimbekkend, met verwrongen oogen en klauwende vingers. Met geronnen bloed op zijn oogen, op zijn wangen, nog zwarter dan het zwart van zijn huid. En de vliegen,die den held ontwijdden, door te eten van zijn zweet, van zijn bloed.

Zoo had de zon hem nog nooit gezien. Waar was de man van de zon?

De maan hing flauw te schommelen in de lucht, alsof zij van niets wist. Maar zij had haar werk gedaan. Ze had den dubbelen mensch in hem vereenvoudigd tot een enkele: het slachtoffer Francisco.

Maar hij heeft het niet meer geweten in een hernieuwd ontwaken, hij heeft zijn nederlaag niet betreurd.

In den Hemel, waar geen zon is en geen maan, omdat de Heer God zelf de fakkel is en het licht, leeft hij nu voor eeuwig van vrees bevrijd.

En zijn graf is beter voor hem dan het woonhol, omdat het zelfs geen lichtgat heeft.

WIM VAN NULAND.

HEIMWEE

Ik heb heimwee naar jullie allen, die 't leven zo schoon maakten.

Naar jou, fiere eik, met je stam krachtig en sterk en je blaren vol tintelend leven.

Naar jou, fijn dennetje, dat als 'n stille bruid of 'n kloosterzuster te peinzen staat. Hoe ijl is je kleed en hoe rank je figuurtje.

Naar jou, oude, vertrouwde beuk met je gezicht vol rimpels van 't stroeve, starre denken in de wijde stilte van het woud.

Naar jou, klein sparretje, dat nog zo moedig tussen al die groten staat en 't mooiste van je schoonheid nog verborgen houdt.

Naar jullie allen heb ik heimwee en naar de paarse volle, uitgestrekte hei.

Ik zou er willen lopen, voorzichtig voor de erica en de bosviool en m'n handen duwen in de gulle bremstruik en de geur opsnuiven van de kamperfoelie.

Ik zou willen zitten op 't donzige mos en m'n moede rug leunen tegen de donkere iep.

Ik zou m'n zoekende ogen naar boven richten en door 't tere bladergordijn de wollige, witte wolkjes tellen.

Ik zou 'n mandje willen vlechten ergens, zo maar op de hei, met boven me de zon en de lucht blauw.

Ik zou als een gulzig kind willen plukken de bloemen — de blaren — de hei en met mijn armen vol een klankrijk lied willen zingen.

Ik zou mijn handen strekken en de donzige donkerrijpe bramen langzaam laten smelten in m'n warme mond.

En als het avond wordt...

Dan zou ik mijn gebed bidden met de krekel in de struiken en luisteren naar de stilte van het bos.

Ik zou dan niet moe meer zijn, want m'n handen en voeten zouden gevonden hebben, wat ze zochten. En m'n leeg hoofd en m'n zoekend brandend hart zou zijn, bij God.

GREET ENGELS.

DANS

Het aarzelend voorspel heeft — 'n zachtkens glijden — de vloer en de wanden van het toneel bekleed.

En de vloer en de wanden en alles wachten, wachten en drinken de zuivere aankomende tonen, tot ze hartstochtelijk te tintelen staan, als de zon in kristallen glazen.

Doek open.

Als 'n witte wolk zweeft 't danseresje binnen de ruimte, nodigt met stil gebaar, die beiden, vloer en wand ten dans.

Haar ranke voetjes spelen zoetekens met de harde stugge grond, even ràken de sierlijke dansschoentjes, dan zijn ze weer verre-verre.

De helle lampen kijken hun ogen uit en stralen hun trots in brede bundels.

De zware veloursgordijnen wuiven zachtkens op de ruisende maat, strelen met diepe plooien, in moederlijke tederheid het kleine slanke wezentje, dat springt en snelt en heft en wendt 'n eindeloze dartelheid als 'n vlinder van bloem tot bloem.

En 't vergeten ordinaire coulisserandje van naakte engelkens met krullen wordt tot physieke schoonheid van louter vreugde, dat het dit tere wolkje mag omlijsten.

De muziek tript en wipt en lacht en wacht en sleept en streelt en speelt en zweept op!!

Climax.

'n Huivering gaat door vloer en wand en lamp en velours en engel.

Climax.

In zuiver gemak danst de blanke broosheid 't loopje tot het als opgenomen omhoog zweeft en elegant en licht weer neerdwarrelt met 'n lieve lach en 'n trillende beweging van 't handje.

Doek.

Zwaar slepend schuiven de veloursgordijnen naar elkaar om het storend geklap te dempen. Wijken nog even met tegenzin, vloeien dan inéén.

Langzaam vlucht de hartstocht en de liefde uit de vloer en wanden en uit het dodelijk vermoeide kind.

GREET ENGELS.

BOEREN

Het agrarisch motief van Finland naast de Friesche normen, opgedragen aan den Nederlandschen Minister-President.

I. SUOMI, praeludium der roode rekels in het witte land.

Toen Klas Fleming, Stadhouder van Finland, aan het einde van de zestiende eeuw, met groote moeite de boerenopstanden had onderdrukt, die voornamelijk een gevolg waren van de min of meer geregelde plundertochten der feodale Russen, brak er daarna voor Suomi een goeden tijd aan. De handel ontwikkelde zich snel en dat beteekende in die jaren DUS contact met Holland. Reeds een halve eeuw vroeger hadden de Hollanders de havenwerken van Helsinki aangelegd en nu kwam er nauwere verbinding door bezoeken over en weer, van Finnen in Holland en Hollanders in Finland, terwijl hier en daar nieuwe industrieën in Karelië werden opgericht. Eigenlijk was Karelië een heel oud land, waar de Finnen sinds onheugelijke tijden woonden en van waaruit zij met honden- en rendiersleden de gaven van geest en gemoed hadden verspreid in een groot gedeelte van de toenmalige Scandinavische wereld.

Honderd jaren duurde de welvaart en toen brak een eeuwenlange periode aan, waarin Finland beurtelings onder Zweedschen en Russischen invloed stond om eerst in 1917 door Mannerheim tot een vrijen randstaat aan de Bothnische Golf te worden gemaakt. Slechts korten tijd later ontstond het Europeesche randstatenprobleem, dat in onze dagen op zoo brute wijze werd opgelost en waarvan Finland het eerste slachtoffer werd.

Over de moraineruggen en de bevroren plassen Noord-Noord-West van het Ladogameer kwamen de rooden van Stalin, de generatie die een reeks van geslachten in het oude Rusland oversloeg en die — valsche gemeenplaats van thans — ongevraagd bescherming bieden kwam tegen de uitwassen(?) van een misschien wel uit het steenen tijdperk dateerende Karelische cultuur.

De steigers en de bekisting van Stalin's bouwwerk moesten worden opgeruimd, maar het beton was nog te versch en men nam zoodoende heele hoeksteenen en muurbrokken mee, zoodat er nu een fellen wind waait door de ruwe gaten van Ruslands groote, verwarde en verworden, huis.

En op zoo'n gehavende hoeksteen is het, dat het Finsche volk thans voortbouwt aan zijn eigen toekomst met de verbeten hardnekkigheid van een agrarisch, een boerenvolk!

Men heeft de opkamer van Finland — Karelië — weggenomen en leeggeroofd, maar op den deel en in de stallen van het witte land zullen en moeten Suomi's felle boeren immer verder gaan in de nooit wijkende oerdrift van dit volk om koning op hun hof te zijn.

In Suomi is het nacht. Finlands zonen houden de wacht bij de laatste boomen aan het meer. Een wonderlijk licht dringt plotseling over de wateren tot in het bosch en verre doffe dreunen worden gehoord. Suomi ontwaakt, rijst op en als in extase en onzeker in den aanvang gaat het de muziek der verschrikking tegemoet. Daar komen de roode dansers en Finland mengt zich met hen in een eerste andante van den strijd. Niet alles mislukt, het rhythme wijzigt en het volume vergroot. Even wijkt Suomi terug, maar verzamelt alle kracht en opnieuw dringen de dansers op in legioenen zonder tal. Finlands jongeren verdwijnen door een witte wolk van sneeuw en ijs in een lange doodelijke wals. Dan — een klop —. Verre deuren vliegen open en klappen weer dicht. De roode dansers gaan en het wordt stil, zeer stil. In het verwarde en vernielde bosch waart een vroegen dood!

De valse triste uit Kuolema van Sibelius.

Met kracht moesten de jalons in den grond worden geplant en het vereischte een bijzondere vaardigheid ze in eenmaal loodrecht op de aarde te krijgen. Stukje voor stukje werd de bodem afgepaald om het kostbaar bezit der menschen, die akkers en groote stukken water hadden. Immers zij wilden de nauwkeurige grenzen weten van hun eigen gebied. Dat was alleen mogelijk langs de horizontale lijn, in de lengte en de breedte. Maar in de hoogte ging het niet. Daar zijn geen grenzen en komt men tenslotte, óf bij God, dan wel bij den Duivel, terecht. Dat vreesden zij en daarom keerden zij zich af van die onzekere en wonderlijke verticale lijn. Jaren en jaren hadden zij daartegen gestreden. De boomen in het bosch werden geveld, de huizen strekten zich langs de oppervlakte der aarde en zelfs het koren, dat God hun gaf, werd bij het oogsten neergemaaid, ter verbreking van de ijle hoogte, die het op de landen deed ontstaan. Alleen Gods huis wees naar boven en onderbrak hier en daar plotseling de parallellensfeer der boeren.

Na afloop van het werk betuigde de landmeter zijn bijzondere tevredenheid aan den jongen, die hem bij het plaatsen van de bakenstokken behulpzaam was geweest. „Je bent een flinke jongen en je zult het wel ver brengen, Kyösti", was zijn bemoedigend woord en inderdaad Kyösti hééft het ver gebracht, want deze boerenknaap met het scherpe oog, die den bodem paalde per Meter tegelijk, werd Kyösti KALLIO, bijgenaamd „de rots", Finlands president!

Dezelfde, zoo zorgvuldig gemeten, Karelische grond zou het zijn, die later bij Hectaren tegelijk moest worden afgestaan aan de machtige Staatsapparatuur van de Russen, die de roode ster aanbidden en tegen wie de Finsche boer zich, in verankerde bodemverbondenheid, zoo hardnekkig had verzet. De gehechtheid aan de aarde, dit onlosmakelijk contact met den grond, deze geestesgesteldheid in horizontale lijn, zij werden ook het agrarisch motief van Finlands sombere en donkergetinte muziek!

„Wij hebben van onzen aanvaller niets verlangd, behalve erkenning van onze rechten en van het gegeven woord".

Zoo luidde midden December 1939 de klacht van een ouden en wijzen man met een vervaarlijke snor en het rustige uiterlijk van een nuchter en overtuigd mensch. Zou de simpel aandoende, sterk gecompartimenteerde en hechte structuur van het naaldhout misschien van invloed zijn geweest op den geestelijken index van dezen temidden van wouden en water levenden man? De monotone eenheid van het diepe groen is ongetwijfeld voorwaarde geweest voor de eenheid van denken van de boeren in zijn land. De veelvuldige scheiding tusschen water en land — een scheiding die in het bijzonder op de plaats der gespletenheid zelve altijd weer opmerkelijk is — moet alle Finnen iets hebben geleerd van de eenheid Gods, die eenerzijds deze splijting schiep, om ze toch weer te samen den mensch ten dienste te doen zijn. Het zijn de nauwe banden van den boer met den bodem en de natuur, die eenvoud vorderen, die zijn voorstellingen van recht en onrecht en van goed en kwaad schier overal ter wereld, eigen zijn. De altijd terugkeerende afhankelijkheid van het niet-grijpbare in Gods natuur, de regelmaat der seizoenen, van zomer en winter, van zaaitijd en oogsttijd, verklaren goeddeels zijn nauwgezetheid in maatschappelijke verhoudingen.

Is het niet de boer, die pijnlijk nauwkeurig op den vastgestelden datum zijn pacht of zijn grondrente betaalt — oogst of misoogst — voor- of tegenspoed?

Zoo moeten wij de 234000 dollars zien, die op den 15en December 1939 prompt te New-York werden ter hand gesteld aan de regeering der Vereenigde Staten van Amerika als halfjaarlijksche rente van de Finsche oorlogsschuld!

Zoo denken boeren en zoo dacht ook Finlands ouden President.

In Suomi is een overweldigend concerto grosso geweest. Daarna zwegen de snaren geheel, toen in een laatste pianissimo slechts twee trommen werden gehoord. Kyösti Kallio is dood, boeren sterven, maar Suomi leeft en de trommen

grommen door. Eens komt de dag, dat de snaren spannen en Finland met diepe dankbaarheid Sibelius' groote „In Memoriam" speelt.

II. FRYSLâN, entr'acte der poepen in de greiden. (1)

Toen Graaf Willem Lodewijk van Nassau, Stadhouder van Friesland, aan het begin van de 17e eeuw interventie trachttè te verleenen in het conflict met de Remonstranten, leidde dit niet tot een bevredigend resultaat en eerst jaren na den dood van den betreurden van Oldenbarnevelt luwde de storm. Inderdaad is de strijd om de grondvesten van Neerland's onafhankelijk volksbestaan waarlijk niet alleen naar buiten uit gevoerd, maar misschien nog meer naar binnen, hetgeen overigens niet het minste beletsel was voor de Nederlanders van toen om de einden der wereld te bevaren en tevens de vóorloopige grondslagen te leggen van het huidig imperium. Wat den strijd naar binnen betreft, te weinig is het bekend, dat het Willem Lodewijk van Nassau was, die min of meer een tegenwicht van den grooten Maurits zijnde, de kiemen legde voor één van Nederlands schoonste volkseigenschappen — de verdraagzaamheid —.

Willem Lodewijk moge het geniale van zijn neef gemist hebben, hij was een eenvoudige van geest, een man van groote waarachtigheid, die een glasheldere visie had op machtsverhoudingen en die de gave bezat van kennis zijner medemenschen, kortom een man wiens adeldom uit zijn geheele wezen straalde. Eenvoudig, recht op den man af, maar tot in de kern het wezen der dingen rakend, schreef hij aan den droeven vòòravond van Van Oldenbarnevelt's dood aan Maurits van Nassau een brief, die thans, bijna drie en een halve eeuw later, in dit bittere uur onzer historie, wonderwel past:

— „Ik ben van meening, dat men denken moet om het geheele lichaam en de geheele gemeenschap. En dat kan alleen geschieden als men zich weet te voegen: altijd in zooverre men zulks doen mag tot behoud van den Staat; één partij in alles ter wille te zijn is maar lapwerk, daar men het land daarmede nimmer van partijzucht zuiveren zal" (2).

Ziedaar de quintessens van Neerland's staatkundig beleid — beginselvaste verdraagzaamheid en geen dictatuur —. Dit was ook het richtsnoer van de huidige nazate der Friesche Oranjes in Haar meer dan 40-jarig wijs beleid, de Koninklijke Vrouw, die de Friesche boeren erkennen en met liefde erkennen als hun eenige Gebiedster naast God.

Daar zal geen ander komen tusschen Friesland en Oranje. Allerminst een „frjemd manminske", die de boeren richten wil naar zijn „nuver regear".

„Frisia non cantat", hebben de oude Romeinen gezegd, toen zij binnendrongen op de gronden rond het Flevomeer. Friesland is Finland niet en Frisia is heel anders dan Suomi, maar toch bestaat er slechts gradatie in de horizontale lijn en geen kennelijk essentieel verschil. Niet alleen het Friesche landschap kenmerkt zich door de schier ononderbroken strakke horizontale sfeer, maar ook de boeren zijn daar aardegebondenen onder een grootschen, wijden, onmeetbaren hemel.

Weliswaar hebben de Romeinen het niet heelemaal verstaan en Friesland zingt wel, maar toch staat het verwijderd van de abstracties der muziek, om des te dichter te komen bij de concrete waarden van een oud, een onmiskenbaar waardevol, een echt natuurlijk recht. Een recht ook in horizontale lijn met een markante structuur in de breedte, een recht, dat de menschen naast elkander wil zien, de Lex Frisonum, het prachtig boerenrecht.

Op de Marktstraat in Sneek staat een oude Waag, juist tegenover het Kantongerechtsgebouw, dat de wijze woorden: „Jus suum cuique", ieder het zijne, draagt. Er werden zittingen gehouden in dit gebouw door een kleinen plaatsvervangenden Kantonrechter met een groote snor, die humane en weldoordachte vonnissen gaf. Daarin gold werkelijk, dat een ieder in rechte het zijne kreeg en

de boeren prezen Mr. Gerbrandy als een rechtvaardig man.

Ieder het zijne, dat is de diepe en eenvoudige waarheid van het onuitbluschbaar vuur der Friezen in hun eeuwenouden drang naar RECHT!

Dit recht werd verstoord en geschonden in de Meidagen van 1940, juist toen Frieslands rijke gronden de weelderige gaven droegen van Gods jaarlijkschen zegen.

Juist enkele weken vóór den ongetiid, de hooioogst, stonden de velden hoog en vol te prijken in de zon. Het was immers Mei, feestmaand van Friesland, als de wegen door het land liggen als linten op een bruiloftstaart en over de meren vogels zwieren, die met dolle grimassen wegschieten op den grond. Toen kwamen de poepen uit het poepelân, (3) maar niet zooals altijd. Ze hadden geen stukkezak en geen boezeroen en ook hun zeisen waren niet van een juteverband voorzien. De hannekemaaiers kwamen in lange rijen en met geweld en namen het gereedschap mee van hun grooten maaier, Hantsje Pik. (4) Onder aan den dijk bij Zurig werden de batterijen opgesteld met algemeene richting op het Wonseradeelsche Kornwerderzand. Vandaar uit werd Holland bedreigd — invasie via den Oever en Wieringermeer —.

Doch van Texelstroom kwam een antwoord, toen het kaartvuur van H. M.'s „Johan Maurits van Nassau" de Friesche kust teisterde. Het vuur lag goed, onberispelijk goed. Groote gaten sloegen in de Friesche klei en in de verscheurde greiden dekten reusachtige pollen het poepetuig. Het plaatselijk pogen van de indringers lukte niet en na eeuwen droeg deze oorlogsbodem met eere den naam van Johan Maurits van Nassau, den Braziliaan.

Frisia non cantat, inderdaad, maar toch kan Friesland vroolijk zijn. Opgetogen als de uitbundige weiden in den hoogen tijd, wanneer de skotse-trye wordt gedanst. Dan zijn de boeren deelhebbers aan een jolig vermaak en komt de humor boven, die zij leerden van de drieste zomeravonturen van kievit, tjirk en leeuwerik. De druk wijkt, die zware winterluchten hebben gebracht over het land in de herfstjacht van het wijkend leven. Alleen des winters wordt het stil in de opkamers van de eenzame huizen in dit horizontale land. Dan komen gedachten op aan datgene, dat is geweest en lezen de boeren in oude boeken over de groote eenvoud van hun strakke Friesche recht.

In de incunabula van de Friesche historie staat met zorgvuldige letters het Germaansche beginsel van trouw aan het eenmaal gegeven woord. Niet alleen het plechtstatige, maar ook het alledaagsche woord, dat den vrijen Germaan bovenal heilig was.

Wat dan wel te denken van de troebele gedachten van hen, die thans van een „zoogenaamde" Nederlandsche Regeering in Londen spreken en wier Germaansche beginselen toch te pas en te onpas te berde worden gebracht?

„Op deze ontstentenis van waarheid, recht en liefde is geen toekomst te bouwen. Het is eenvoudig er op of er onder!" (5).

Zoo sprak de kleine Fries met een verwaarlijke snor in Londen, zetel van Neerlands verzet. Reeds jaren weg uit het Friesche land. Aanvankelijk advocaat in Sneek, daarna Hoogleeraar te Amsterdam. Een eenvoudig man, een Fries en bovenal een overtuigd mensch!

Overtuigd, zooals de boer van zijn recht, zooals de Fries van zijn vrijheid en trouw, onvoorwaardelijke trouw aan het eenmaal gegeven woord.

Thans staatsman en Nederlands Minister-President, tegenover de „nuvere manminske", die van de „zoogenaamde" Regeering in Londen spreekt.

Eerste Raadsman van Hare Majesteit, Onze Koningin, die weet, dat het „erop of eronder" is.

Professor Gerbrandy, de kleine Fries, die zich de woorden eigen maken kan van dien grooten legendarischen Fries uit het ver verleden, Greate Pier, aan

wien eens door een paar vreemde indringers op het land bij Sneek gevraagd werd: „Vertel ons eens, waar woont nu eigenlijk die Groote Pier?", en waarop de machtige met één hand zijn ploeg opnam, ermede in de richting van zijn boerenhuis wees, om daarna te zeggen: „Der wennet 'er en hjir stiet er!"

Er volgde een rake klap en de vragers hebben het antwoord niet overleefd.

Daar woont hij en hier staat hij en het zal er op of eronder zijn. Ieder het zijne en trouw aan het gegeven woord, dat zijn de Friesche normen van onzen Minister-President. Dat is de boereneer en het diepe motief van de boerenmuziek. Dat zijn de waarlijke essentia van den Germaanschen mensch!

Februari 1941. G. VAN KEENS.

(1) poepen. De gebruikelijke bijnaam voor de Duitsche maaiers, die voorheen telken jare gedurenden den hooitijd in Friesland kwamen werken.
(2) Skiednis fen Fryslân — D. Kalma — blz. 262.
(3) poepelân. Benaming voor Duitschland.
(4) Hantsje Pik. Friesche volksuitdrukking voor den duivel.
(5) Vrij Nederland — 26-10-1940, blz. 291 —

DE BETERE WERELD

Roman door SIMON KOSTER.

Eerste Hoofdstuk.

I.

Wie Bouwers in zes jaar niet had gezien, zou hem nauwelijks herkend hebben. Zo zeer kan geld een mens uiterlijk en innerlijk veranderen.

Soms stond Bouwers een tijd lang voor de spiegel in zijn huiskamer, keek aandachtig en verwonderd naar zijn spiegelbeeld, en herkende zich zelf niet.

Bouwers had veel tijd voor zulke onpractische gedragingen, sedert hij een man in goede doen was geworden. Hij had zich de laatste jaren ook aangewend, op geregelde tijden in een leuningstoel te gaan zitten met geen ander doel dan rustig en omstandig na te denken, niet over onderwerpen van enig belang, maar over het leven en de dood, over de wonderlijke dingen, die het lot met iemand voor kan hebben, en soortgelijke algemeenheden. In de jaren, dat hij nog huis- en decoratieschilder was geweest, had hij wel wat anders aan zijn hoofd gehad.

Af en toe wijdde Bouwers die uren van nadenken aan zijn eigen levensloop, aan de zevenenveertig jaar, die dan voor zijn ogen in twee ongelijke delen uiteenvielen: in eenenveertig magere en zes vette jaren. Die talrijke magere jaren kwamen hem, achteraf beschouwd, onevenredig kort voor, vergelijking met de taaiheid, waarmee de vette jaren zich rekten en rekten. Van zijn schooltijd — een periode, waarin hij als een meestal hongerig jochie in haveloze kleren door de achterbuurten had gezworven — herinnerde hij zich vrijwel alleen de spelletjes, die dat deel van zijn leven tot een aaneenschakeling van genoegens schenen te hebben gemaakt. Hij was vergeten, hoe hij als leerling in de schilderswerkplaats door de oudere knechts was getreiterd, hoe ze terpentijn in zijn koffie hadden gedaan en bussen witte verf over zijn hoofd hadden laten leegdruppelen, zodat hij zijn haar dagenlang niet schoon had kunnen krijgen; maar hij herinnerde zich nog levendig de blijdschap, die hij had gevoeld, toen hij voor 't eerst zelfstandig de verfkwast in het dikke, gele sop had mogen steken om een schutting te verven. En hoe heerlijk en interessant waren de jaren daarna geweest, toen hij Socialist was geworden, toen hij aan vergaderingen had mogen deelnemen, vliegende blaadjes in brievenbussen had gestopt en 's Zondags met een rode das aan had gelopen. Bouwers had het tot tweede secretaris van de plaatselijke afdeling der partij gebracht. Bouwers had, omdat niemand zo fors en gespierd was als hij, in optochten het afdelingsvaandel mogen dragen! Dat was een tijd geweest, jonge, jonge! Wat deed het er nù nog toe, dat hij in die jaren tal van slapeloze nachten had gehad, omdat hij van zijn schraal weekloon geen cent opzij kon leggen voor zijn huwelijk, dat hij daarom van jaar tot jaar had moeten uitstellen? Het deed er niets toe, zoals hij de zaak nu bekeek; het was een opwindende tijd, een kostelijke tijd geweest, waarin hij zich een strijder voor het geluk van millioenen verdrukten, een pionier van een nieuwe mensheid had gevoeld. Ook toen hij ten lange laatste getrouwd was, toen hij na eindeloos overleg en gezeur met geleend geld een kleine eigen werkplaats had geopend, was hij nog enige jaren lid van de Partij gebleven. Maar daarna was het grote verdriet in zijn leven gekomen: zijn vrouw was ziek geworden en die ziekte had zich maanden en maanden voortgesleept, om na helse martelingen met de dood te eindigen. Toen Bouwers zich na die afschuwelijke tijd weer in de maatschappij terugvond, had hij voor het partijleven geen belangstelling meer. Zijn idealisme was verdwenen en daar de schilderszaak hen een bescheiden, maar draaglijk bestaan verschafte, bracht ook financiële nood hem niet meer op revolutionnaire gedachten. De armoe had hem er indertijd toe gedreven, zich aan te sluiten bij de duizenden,

die er ook slecht aan toe waren; maar nu hij, al was het zuinigjes-aan, zijn brood verdiende, bemoeide hij zich liever met zijn eigen zaken. De Partij was bovendien van een groep jonge idealisten meer en meer tot een bureaucratisch politiek lichaam uitgegroeid en had daardoor voor Bouwers alle aantrekkelijkheid verloren Bouwers was een brave verversbaas geworden, die zijn gedachten hoofdzakelijk wijdde aan het probleem, hoe hij goedkoper zou kunnen werken dan zijn concurrenten. De rode das lag dik bestoft ergens in een la met rommel.

En toen kwam op zekere dag onverwachts het bericht, dat zijn broer was overleden, zijn broer Frans, die na allerlei zwerftochten in Zuid-Afrika terecht was gekomen en daar in de wolhandel was gegaan. Frans had veel geld verdiend en dat alles liet hij nu aan zijn vrouw en zijn broer na. De weduwe erfde het huis in Johannesburg, de zaak en het grootste deel van het vermogen, maar voor Bouwers bleef er toch nog een heel aardig bedrag in contanten over. De vette jaren waren aangebroken. Bouwers bood de schilderswinkel ter overname aan, vond een koper, en ging rentenieren. Hij werd een bescheiden rentenier, zoals hij ook altijd een bescheiden huisschilder was geweest. Maar hij stelde geen hoge eisen aan het leven en was dus een tevreden man.

Hij kocht een buitenaf-gelegen huisje met een tuin, waarin hij kon graven en wieden en zaaien, om zijn ledematen in beweging te houden. En het voornaamste nieuwe meubelstuk, dat hij zich aanschafte, was een radiotoestel; want hij wilde, dat er nu eindelijk wat muziek in zijn leven kwam. De rest van zijn geld belegde hij in papieren, welker soliditeit boven alle twijfel was verheven.

Bouwers genoot van zijn rust, van zijn bestaan zonder zorgen of ergernis. De dagen schenen hem langer dan in zijn magere jaren, dat was een feit; maar hij schikte zich daarin zonder morren. Hij begon romans te lezen. Ze interesseerden hem niet bijster, maar hij las de ene na de andere met taaie volharding, uit een soort van ongemotiveerd plichtsbesef; hij scheen te vinden, dat het lezen bij zijn positie als rentenier hoorde. Veel meer afleiding vond hij in een oude liefhebberij uit zijn jongensjaren, die hij nu — eerst aarzelend, daarna met hoe langer hoe meer toewijding hervatte: het schilderen. Na jarenlang muren te hebben geverfd, gangen te hebben gemarmerd, deuren van imitatie-houtaderen te hebben voorzien, ging hij nu het schilderen-als-kunst beoefenen. Hij maakte grote en kleine olieverfschilderijen van bloemstukken en allerlei soorten vruchtenstillevens. Meestal koos hij daartoe prentbriefkaarten als voorbeeld, want het schilderen naar de natuur leverde hem te veel perspectivische moeilijkheden op. Na enige jaren vulden de schilderijen van Bouwers, naar behoren ingelijst, alle wanden van het kleine huisje. Maar door gebrek aan plaatsruimte liet hij zich niet storen. Er waren immers altijd wel verjaardagen of zilveren bruiloften van zijn vrienden op komst en zo'n gelegenheid greep hij steeds met blijdschap aan om in de prentbriefkaartenwinkel een gekleurde reproductie van een niet àl te moeilijk stilleven uit te zoeken, met zorg zijn olieverftubes te kiezen en een schoon stuk linnen te kopen. En als hij dan op de feestavond het nieuwe schilderij overhandigde en de bewonderende uitroepen der aanwezigen hoorde, straalde hij zo van geluk en voldoening, alsof hij zèlf de jubilaris was.

Bouwers' wangen verloren langzamerhand de gelige kleur, waardoor ze er vroeger hadden uitgezien of ze in de grondverf zaten. Ze werden nu fris, blozend en gevuld, en ook het grote lichaam van Bouwers werd ronder en dikker. Hij kreeg een embonpoint, ondanks het werk in de tuin, ondanks zijn dagelijkse wandeling van anderhalf of twee uur. Hij begon er uit te zien als een vriendelijke, voldane rentenier. Dat wàs hij ook, maar niettemin verbaasde het hem telkens weer, dat de verandering van zijn maatschappelijke omstandigheden zich niet alleen in zijn kleren, maar in zijn hele uiterlijk, in zijn houding, in de vorm van zijn gezicht demonstreerde. Elke keer, als hij voor de spiegel stond om zijn das te strikken, viel het hem weer op.

„'t Lijkt wel, of ik het zelf niet meer ben", dacht hij dan. „Als ik niet beter

wist, zou ik me voor m'n eigen broer kunnen houen!"

En dan keek hij naar het laatste portret van Frans, dat zijn schoonzuster hem uit Johannesburg had gestuurd. Frans was vijf jaar ouder geweest dan hijzelf en het was geen wonder, dat Bouwers' gelijkenis met het portret van dag tot dag toenam, temeer omdat de kleren, die hij aanhad, ook voor het merendeel tot de omvangrijke, van Frans geërfde garderobe behoorden. Maar Bouwers zag die voor de hand liggende verklaring over 't hoofd; hij vond het interessanter, naar een of andere geheimzinnige oorzaak van de toenemende gelijkenis te zoeken en zich te verdiepen in bespiegelingen over de raadselen des levens. Door het geld van Frans te erven, had hij ook diens uiterlijk geëerfd, was zijn mystiek-klinkende uitlegging van het geval. Bouwers' gedachten hadden in de magere jaren nooit een dergelijke inclinatie voor het onrealistische vertoond; ook die was aan de dag getreden sedert hij geen zorgen meer had.

Zes jaar is een lange tijd voor iemand, die niets te doen heeft dan in de tuingrond te spitten, stillevens na te schilderen en naar de radio te luisteren, vooral als hij zich nog niet oud, nog vol levenskracht voelt. Bouwers droeg die zes jaar tenslotte als een rokkostuum, dat een „heer" van hem maakte, hem er op z'n voordeligst liet uitzien, maar dat hem door het stijve overhemd en het hoge boord zo vermoeide, dat hij het graag eens voor een poosje zou hebben uitgetrokken.

Maar evenmin als een echte gentleman dat ooit van zijn rok zou bekennen, bekende Bouwers het van zes vette jaren.

Hij bekende het niet eens tegenover zichzelf.

II.

Naast het kleine huisje van Bouwers stond een grote villa, met twee veranda's boven elkaar en met gele ornamenten in de rood-bakstenen muren. Daar woonde de Grein, die een fabriek van verduurzaamde levensmiddelen had.

De Grein was een rijk man. Door sommigen werd hij misprijzend „de O.W.-er" genoemd, omdat hij tijdens de wereldoorlog fabelachtige prijzen had weten te maken voor zijn slechtste blikgroente. Maar Bouwers had daarom niet minder respect voor het grote huis van zijn buurman en het schonk hem altijd weer voldoening dat hij, wanneer hij iemand zijn adres gaf, er bij kon voegen: „naast de villa van de Grein". Waarop ieder, die ook maar enigszins op de hoogte van de plaatselijke verhoudingen was, dadelijk met onmiskenbare achting voor Bouwers plachte te antwoorden: „O, natuurlijk, dan weet ik het wel!" Zo ving het bescheiden renteniershuisje ook een paar stralen op van de glorie der pompeuze fabrikantenvilla.

In de loop der jaren waren Bouwers en de Grein goede kennissen geworden. Mevrouw de Grein vond, dat Bouwers uiterst geschikt was om, als zij met haar man en een van haar vriendinnen een kaartje wilde leggen, op het laatste ogenblik als „vierde man" te worden uitgenodigd; hij speelde juist goed genoeg om het spel niet te bederven en toch ook niet te veel te winnen, en voor hem hoefde ze geen drukte te maken, zoals voor de vrienden van haar man. Bouwers stelde die uitnodigingen altijd bizonder op prijs, want voor een gewezen huisschilder — die toespeling op zijn verleden vond hij veel doeltreffender dan enige aanduiding, die op zijn tegenwoordige positie sloeg — was het ongetwijfeld een eer, bij den directeur van een grote fabriek aan huis te gaan. In de salon en in twee slaapkamers van de Grein hingen schilderijen van Bouwers in zware vergulde lijsten.

Een enkele keer spraken de twee mannen over zaken. Niet dat Bouwers met de fabricatie van verduurzaamde levensmiddelen bekend was of dat de Grein iets van het schildersbedrijf afwist, maar als de Grein het over zaken in 't algemeen had: over de drukkende belastingen, over de hoge lonen van het personeel, over de sociale voorschriften van de arbeidswet, waardoor je geen baas

meer was in je eigen fabriek..., dan wist Bouwers daar ook van mee te praten. Hij kon de Grein's klachten aanvullen met het verhaal over een knecht, die hem bestolen had, en over een politie-agent, die proces-verbaal tegen hem had willen opmaken wegens overtreding van de Zondagswet, omdat hij op een stormachtige Zondagochtend het uithangbord van een buurman, dat nog maar aan een zijen draadje hing, had gerepareerd. En dan vertelde de Grein hem, dat het personeel tegenwoordig geen belangstelling meer voor het werk had en alleen nog maar aan voetbalwedstrijden, fietstochten en films dacht, en dat het geen pretje was, een grote fabriek op gang te moeten houden. Bouwers gaf dat grif toe; hij had zelf weliswaar nooit meer dan drie knechts in dienst gehad, maar daar had hij ook genoeg mee getobd en hij was blij, dat hij nu, behalve met zijn huishoudster, met geen ondergeschikten meer te maken had. Waarop de Grein antwoordde, dat hij Bouwers benijdde, en dat hij de hemel zou danken, als hij zich zelf ook uit zaken zou kunnen terugtrekken; maar met een groot gezin was dat niet zo gemakkelijk, want een mens moest aan de toekomst denken en niet iedereen had zò vroeg z'n schaapjes op het droge als Bouwers. Dan lachte Bouwers en zei „Kom, kom!" en dan lachte de Grein ook. En Bouwers vond, dat hij uitstekend met z'n buurman kon opschieten.

Een enkele keer bezocht de rentenier nog wel eens een klein, ongezellig café, waar hij vòòr zijn huwelijk geregeld was gekomen om met een paar vrienden te biljarten. Als getrouwd man had hij daar geen tijd, en na de dood van zijn vrouw geen belangstelling meer voor gehad. Een paar jaar later was hij er weer aan begonnen, maar nu waren zijn vrienden intussen getrouwd en niet meer zulke vaste cafébezoekers als vroeger. Zo was het biljarten van een gewoonte een uitzondering geworden.

Twee van de biljartvrienden, die zaken deden met de Grein, maakten soms heel onvriendelijke opmerkingen over den fabrikant. Ze noemden hem „een bloedzuiger", „een misselijke pingelaar", „een vent, die liever zag dat je krepeerde dan dat je wat aan 'm verdiende"... Bouwers ergerde zich daaraan. Een man die hèm, „een gewezen huisschilder", altijd even hartelijk ontving, hem z'n beste sigaren aanbood en nooit vergat, hem een goede borrel in te schenken, zo'n man kon in zaken geen slecht en onredelijk mens zijn. Bouwers nam het daarom altijd voor zijn buurman op. Natuurlijk, een zakenman *moest* van zich afbijten en op de kleintjes passen, anders was hij in een minimum van tijd failliet; hij mocht z'n eigen belangen niet uit het oog verliezen, ook al riskeerde hij zodoende de vijandschap van anderen; en als hij wat erg streng met zijn ondergeschikten omging — zoals Lans, de groothandelaar in groente, beweerde — dan kwam dat eenvoudig omdat je in zo'n grote onderneming anders geen discipline kon handhaven...

„Vijf", zei Badding, de expediteur, terwijl hij zijn caramboles telde. „Waar heb je discipline voor nodig?... Zes... Een fabriek is geen militaire academie!... Tjonge, dâ's een lastige... Ik heb ook personeel genoeg en ik verzeker je, dat ik... Acht... dat ik van ze gedaan krijg, wat ik wil, zonder zo te keer te gaan als die O.W.-er. Het komt allemaal op de... Wacht even... Negen... Wat wou ik zeggen?... Ja, het komt allemaal op de organisatie aan. Elk bedrijf staat of valt met de organisatie. In mijn zaak is elke man, elke stap en elk schroefje georganiseerd. Daardoor weet iedereen, wat-ie te doen heeft, zonder dat er geschreeuwd wordt. 'Organisatie is het ruggemerg van de moderne maatschappij', om met Edison te spreken." Badding hield ervan, citaten te gebruiken; ze gaven hem een aureool van belezenheid en intellectuele standing, dat zijn vrienden te enen male misten. Hij voelde de behoefte daaraan zo sterk, dat hij zijn citaten, als hem op een gegeven ogenblik het geschikte niet te binnen schoot, desnoods volgens de eisen van het oogenblik vervaardigde.

„In een bedrijf met een half dozijn mannetjes, zoals bij jou, kàn je alles in

de finesses organiseren", zei Bouwers. „Maar in een fabriek met honderd man personeel..."

„'t Zijn d'r amper zestig", viel Lans hem in de rede.

„De Grein zegt honderd. Maar dat doet er ook niet toe. Al zijn 't er zestig. Die kan je onmogelijk zo perfect organiseren, dat er geen streng persoonlijk toezicht meer nodig is."

„Organisatie is een kwestie van gezond verstand", beweerde Badding op een toon, die uitdrukte dat de expediteur zelf zich van dat gezonden verstand ruimschoots voorzien achtte. „Tegen je werklui brullen, is alleen een teken van domheid. Als je tegen een motor brult, loopt-ie ook niet harder!"

„Een mens is geen motor", vond Bouwers.

„Daarom juist! Om *mensen* te organiseren, moet je in de eerste plaats belangstelling voor hun werk bijbrengen. Een levend wezen moet weten, wat-ie doet en waaròm-ie het doet. Anders komt er van heel onze technische eeuw geen spaan terecht. Dat kan je bij alle moderne filosofen lezen!"

„Hoe wil je mensen interesséren, die alleen maar aan voetbalwedstrijden en fietstochten denken?", vroeg Bouwers. „En... en aan films! Ze hebben het tegenwoordig te gemakkelijk, dàt is het. De vakvereniging beschermt ze, de arbeidswet beschermt ze, het ouderdomspensioen beschermt ze... Wat kan ze nog gebeuren? Twintig jaar geleden liep je elke dag kans, je baantje te verliezen, als je niet goed werkte, maar nù is het risico alleen nog maar voor den ondernemer!" Bouwers merkte zelf niet, dat hij van louter ijver om het voor zijn verongelijkten buurman op te nemen, gedachteloos napraatte, wat hij uit diens eigen mond had gehoord.

Badding wond zich op.

„Bouwers", zei hij, „je moest je schamen, man! Je ben toch vroeger òòk knecht geweest! Net zo goed als ik, en Lans, en Jaarsma. Maar je ben een vuige rentenier geworden. Een zatte kapitalist!"

Bouwers werd vuurrood. Hij liep op Badding toe. Zijn hoge, brede gestalte posteerde zich dreigend vlàk voor den ander.

„Wil je me beledigen?", vroeg hij uitdagend.

„Welnee, man", antwoordde Badding, aanmerkelijk zachter. „Maar het hindert me, dat je dien bloedzuiger nog verdedigt. Daar heb jij toch geen reden toe! Dan zou ik het nog eerder moeten doen. Ik ben zelf werkgever. Maar ik kan met een gerust geweten zeggen: ik heb hàrt voor m'n mensen; ik leef met ze mee..."

„Zolang het je niks kost!", voegde Bouwers er spottend bij.

„Ik heb m'n idealen tenminste weten te bewaren. Dat de tijd er niet naar is om ze in praktijk te brengen, is een andere kwestie..."

Lans klopte vermanend met zijn biljartqueue op de vloer:

„Heren, wordt er hier gedebatteerd of biljart gespeeld?"

Badding boog zich plichtsgetrouw over het groene laken en bromde, terwijl hij nijdig begon te stoten:

„Ik hou ook... Eén... ik hou ook van een goed gemeubileerde boterham. Maar als ik wat aan een ander verdien, waarom zou een ander ook wat aan mij mogen verdienen? 'Ieder hetzijne', staat er geschreven. 'Leven en laten leven.' En daar ben ik het roerend mee eens... Twee... Zolang het mij... Wacht even, dâ's een gemene... Zolang het mij goed gaat, gun ik het een ander ook... Daar komt-ie... Dr... Nee, nèt d'r naast! Stik! Die verdomde Lans wint natuurlijk weer..."

Bouwers ging die avond in een bar slecht humeur naar huis. Er viel met dien Badding niet meer te praten. Wat waren dat voor argumenten: „Leven en laten leven...", „Ieder het zijne... Het waren waarheden als koeien, waar Bouwers het natuurlijk roerend mee eens was. Maar met waarheden als koeien kon je nu eenmaal geen fabriek op gang houen...

En Lans was er òòk naast. Want er werkten stellig méér dan zestig man. De Grein had het zelf gezegd en waarom zou die hèm, zijn buurman, wat wijs maken?

Het was een jaloers stel, anders niks. Voorlopig zou hij niet meer gaan biljarten.

III.

Maar Bouwers was niet haatdragend. Een week later was hij het hele geval vergeten. Hij biljartte weer met Badding, of er niets gebeurd was. En de naam van de Grein werd niet meer genoemd.

Tot op een avond in September, een gure, winderige avond. Elke keer als de deur van het kleine café openging, woeien de kranten, die er voor het publiek ter lezing lagen, op de grond en de grote reclameplaat voor „De koelste zomerdrank", met het van ouderdom verkleurde meisje-in-badcostuum, flapte klapperend tegen de muur.

Het wachten was op Lans, die nu al een kwartier over tijd was. Bouwers had z'n tweede biertje al besteld en Badding probeerde telkens en telkens weer, dezelfde moeilijke carambole te maken; een professional had hem daar eens het geheim van verraden, maar hij herinnerde het zich niet meer precies. De truc wilde maar niet lukken.

„Je geeft 'm te veel tegen-effect", merkte Bouwers kritisch op, terwijl hij op zijn queue leunend in spanning stond toe te kijken.

„Zonder een mep tegen-effect doet-ie het helemaal niet", mopperde Badding, die met zijn hele bovenlichaam over het biljart gebogen lag.

„Probeer 't 'ns met een tikkie minder", hield Bouwers vol.

Op dat ogenblik ging de deur open. De kranten woeien op. De reclameplaat wapperde. En blééf wapperen. Want Lans had de deur achter zich open gelaten. Hij kwam opgewonden op de biljartspelers toe lopen. Er was ontsteltenis in zijn ogen.

„Heb jullie het gehoord?", vroeg hij.

„Man, maak die deur dicht. De ballen rollen weg!", riep Badding, die hem de rug toekeerde en dus niet aan zijn gezicht kon zien, dat er iets bijzonders aan de hand moest zijn.

„Wat is er?", vroeg Bouwers.

„De Grein...", zei Lans, en slikte van opwinding.

„Wat er met de Grein?", herhaalde Bouwers nieuwsgierig.

„De Grein is vermoord!", zei Lans hees.

Bouwers liet de biljartqueue uit zijn handen vallen; het ding rolde ratelend over de grond.

„Wat?", riep Badding. Hij sprong met een zo heftige beweging op, dat hij de zorgvuldig gerangschikte ballen ruw door elkaar stootte.

„De Grein is vermoord", herhaalde Lans. „Ik hoorde het, juist toen ik van huis wilde gaan. M'n zwager belde me op. Die wist het van een agent. Ik heb er speciaal een omweg voor gemaakt, omdat ik dacht, dat er misschien wat te zien was. Maar nee. Niks dan een hoop mensen. Nou, toen ben ik maar gauw hierheen gekomen."

„Maar hoezo? Door wie? Wat is er gebeurd?", vroegen Bouwers en Badding, die zich meer voor de misdaad zelf interesseerden dan voor dat, wat Lans gedaan en gedacht had.

„Dat weet ik niet... 't Is vanavond gebeurd... In de fabriek...", zei Lans, in verwarring gebracht door de ongeduldige vragen van de ánderen. „Ik geloof, dat ze 'm hebben... Maar ik weet het niet... Er was zo'n gedrang".

„Ik moet er heen", zei Bouwers, terwijl hij zijn hoed greep. „Ik reken de volgende keer wel af."

Twee politie-agenten deden hun best om de nieuwsgierige menigte voor de ingang van de conservenfabriek uiteen te drijven, want wat hun niet al te best lukte. Als ze met veel moeite een paar van de kijkers tot doorlopen hadden aangezet, waren er intussen weer zoveel nieuwe belangstellenden bij gekomen, dat de groep er niet kleiner door werd. En de discussie over het hoe, wie en waarom vlamde telkens weer met vernieuwde kracht op.

Bouwers drong door de opgewonden pratende groep heen en wilde de fabriek binnengaan. Een van de agenten hield hem tegen.

„Ik moet naar binnen", zei Bouwers, „ik ben een vriend van meneer de Grein."

„Ik kan u zo niet doorlaten", antwoordde de politieman aarzelend. „Ik moet eerst vragen..."

„Vraag dan!", zei Bouwers kort-af.

De agent ging naar binnen en Bouwers wachtte het antwoord niet af, maar ging dadelijk achter hem aan.

Veel verder kwam hij echter niet. Aan het eindje van de gang, voor de deur van het privé-kantoor, stond een andere agent, die niemand door liet, en achter die deur bevond zich de commissaris, zonder wiens toestemming de drempel niet mocht worden overschreden.

„Dan wacht ik hier", zei Bouwers vastberaden.

Wat hij daar eigenlijk wilde, wist hij zelf niet. Waarschijnlijk was het een onverklaarbaar gevoel van aanhankelijkheid, dat hem er toe dreef, zo dicht mogelijk bij het vertrek, waar de vermoorde lag, te wachten, zoals soms een hond niet wijken wil van de deur, waarachter zijn overleden meester ligt. Werkelijk een vriend van Bouwers was de Grein nooit geweest, maar nu de fabrikant zo plotseling en op zulk een opzienbarende wijze de wereld der levenden had verlaten, kwam het Bouwers — zonderling genoeg — opeens voor, of de vermoorde tot zijn intiemste relaties had behoord. Het leugentje, dat hij „een vriend van de Grein" was geweest, waarmee hij anderen wel eens half-onopzettelijk had willen imponeren, was door de onverwachte gebeurtenis in hemzelf tot een realiteit uitgegroeid. Kleine, conventionele beleefdheden, die de Grein hem had bewezen — het offreren van een stoel, het inschenken van een likeurtje, het aanreiken van een lucifer voor een sigaar, schenen hem nu zeer persoonlijke vriendschapsbetuigingen, die hem het volste recht gaven, van zo dichtbij mogelijk zijn sympathie te doen blijken. Karakteristieke bewegingen en uitdrukkingen van den dode kwamen Bouwers, zonder dat hij het wilde, met beklemmende duidelijkheid voor de geest: hoe hij in zijn leren fauteuil ging zitten, hoe hij de wenkbrauwen placht neer te trekken, als iemand iets zei, wat hij niet verstond, en hoe hij bij het kaartspel altijd „Pas!" zei, een kort, afgebeten, samengeperst „Pàs!" dat als een kleine ontploffing klonk... Waren al die herinneringen aan détails uit de Grein's leven niet voldoende om Bouwers onweerstaanbaar naar de plaats te trekken, waar zijn buurman door de hand van een misdadiger was geveld?

„Is er een spoor van den dader?", vroeg Bouwers den politieman, die onbeweeglijk, met een ontzaglijk-strenge uitdrukking van plichtsbewustzijn, de deur van het privékantoor bewaakte.

„Méér dan een spoor!", antwoordde de agent droog. „De hele man!"

„Is hij nu al gepakt?! Wanneer is de moord dan gepleegd?"

„Nog geen uur geleden", zei de agent en een glans van trots op dit snelheidsrecord van de stedelijke politie doorbrak een ogenblik zijn ambtelijk-streng masker. „Hij had nog..." Maar opeens schrok hij van zijn eigen vertrouwelijkheid en vroeg argwanend: „Ben u van de krant?"

„Nee", zei Bouwers. „Ik ben een vriend... eh... ik bedoel... ik wàs een vriend van... het slachtoffer."

„O", zei de agent, „dâs wat anders. Want met die gladjanussen van de pers, daar heb ik niet veel mee op, weet u. Die halen de woorden gewoonweg uit je

mond, of je wat wil zeggen of niet. En de volgende dag staat het dan in de krant!"

„Is het dààr gebeurd? In 't privékantoor?", vroeg Bouwers, met een hoofdbeweging naar de deur achter de rug van den agent.

De politieman knikte. „Ja", zei hij, „je hoeft er tegenwoordig niet meer naar de apachenkelders van Parijs voor te gaan. Het wordt je aan huis bezorgd, gratis en franko."

Het cynisme van den agent, die probeerde grappig te zijn in een huis waar pas iemand van het leven was beroofd, ergerde Bouwers. Met zijn hoed respectvol in de hand liep hij ongeduldig heen en weer in de smalle gang. Het bericht van de moord had hem een schok gegeven. Hij was nerveus en onrustig. Hij had een leeg gevoel om zijn hart, een gevoel dat er op wachtte, gevuld te worden met de reacties op een uitvoerig relaas van de misdaad met alle, zelfs met de gruwelijkste détails. Want de feiten, de nuchtere feiten te horen zou minder van zijn zenuwen vergen dan dit niet-weten, dat ruimte gaf aan allerlei gissingen, vermoedens en de herinneringen van vroegere misdaden, die indertijd tot in alle bizonderheden in de pers waren beschreven. En deze man hier kende al die feiten, maar verried ze hem niet. Hij maakte er alleen oneerbiedige opmerkingen over, alsof een moord iets heel gewoons was, iets alledaags, iets waar je gerust mee kon spotten...

Op dat ogenblik kwam een van de andere agenten, die voor de ingang van de fabriek geposteerd waren, de ingang in lopen en riep: „De wagen!"

De bewaker van het privékantoor wendde zich nu om — het was de eerste beweging, die Bouwers hem had zien maken —, opende de deur, die hij onder zijn hoede had, op een kier, stak zijn hoofd naar binnen en zei: „De wagen, meneer Hartman!" Toen trok hij de deur weer dicht.

Bouwers wilde den agent nog eens een vraag stellen, maar nog eer hij er de goede woorden voor had kunnen vinden, ging de deur van het kantoor opnieuw open. Bouwers ging er dadelijk op toe. Hij verwachtte dat de commissaris, die hem toestemming moest geven om binnen te treden, eindelijk te voorschijn zou komen.

Maar nog vòòr de agent hem opzij had kunnen duwen, deed Bouwers van zelf een paar stappen achteruit. Hij rilde van ontsteltenis. Secondenlang ademde hij niet.

Door de deuropening kwam een man, wiens polsen door boeien verbonden waren met de polsen van twee agenten, die hem onmiddellijk volgden. De deur en de gang waren te smal om drie mensen gelegenheid te geven, naast elkaar te lopen. Dientengevolge moest de geboeide vòòrgaan, maar de boeien dwongen hem, zijn armen naar achteren uit te strekken, zolang de agenten achter hem liepen. Hij maakte echter niet de indruk, dat hij zonder die boeien ernstige pogingen tot verzetpleging zou hebben gedaan. Want hij was blijkbaar met moeite in staat, zich overeind te houden.

Bouwers had zich — meer door de overblijfselen van kinderfantazieën dan door ervaring of overleg — een moordenaar altijd voorgesteld een een geweldenaar met slagers-armen, een stierennek en een beestachtig gemene tronie. Maar deze man had niets van dat alles. Hij had een onaanzienlijke gestalte, was heel mager, en droeg geen uitgerafeld, met bloed bevlekt hemd over een behaarde borst, maar een behoorlijk grijs pak, dat alleen aan de ellebogen erg versleten was en aan de knieën glansde. Hij had zelfs manchetten aan en een smal, vettig, maar zorgvuldig gestrikt dasje.

Ook het gezicht van den geboeide had niets wreeds, niets bestiaals. Maar toch was het dat gezicht, waarvan Bouwers zo schrok of er een Medusakop voor hem opdoemde. De lichtblauwe ogen waren wijd opengesperd, doch schenen niets van de omgeving te zien; ze hadden dezelfde huiveringswekkend-wezenloze blik als de ogen van een blinde. De gelaatskleur was een afschuwelijk vaal grijs, alsof het hele gezicht, van het voorhoofd tot de magere hals, met een eeuwenoud, ver-

geeld en vergoord en bestoft perkament was bespannen. De wangen waren ingevallen, onwerkelijk diep ingevallen, waardoor de omlijsting van kaken en jeukbeenderen de vorm van een doodskop beangstigend nabijkwam. Maar de uitdrukking van de mond was nog erger dan dat alles. De lippen, waaruit het bloed was weggetrokken, waren volkomen kleurloos en schenen ook een deel van het perkament te zijn. De mond was niet gesloten; de onderkaak hing neer en maakte dat de mondholte zichtbaar was. En de gelaatspieren trokken die onderkaak naar rechts, voortdurend naar rechts, zodat de mond scheef stond en de onderste rij tanden — onregelmatige, door nicotine verkleurde tanden — bloot lag. Mond en onderkaak trilden heftig, in een wanhopige strijd van de hersenen om spieren en zenuwen weer onder côntrole te krijgen. En die trillingen, af en toe culminerend in wilde schokken, plantten zich voort tot waar de uitgemergelde hals onder het te wijde boordje verdween.

Deze man, die niet ouder dan twee-en-dertig jaar was, deed eerder aan een epilepticus dan aan een misdadiger denken. Zijn aanblik was niet vreesaanjagend, maar meelijwekkend. Zijn hele verschijning demonstreerde zo duidelijk hulpeloosheid, zwakheid en onmacht, dat men hem onmogelijk voor een gevaarlijk individu kon houden. Hij scheen zijn lichamelijke zelfbeheersing geheel te hebben verloren. liep wankelend als een dronken man, en maakte de indruk, dat hij ieder ogenblik in elkaar zou kunnen zakken. De politie-agenten, aan wie hij geboeid was, hielden hem dan ook — ieder met zijn vrije hand — ter ondersteuning bij de bovenarm vast. Het was een zonderling gezicht, hem op die manier, als gevaarlijk arrestant en tegelijk als hulpbehoevende, te zien wegvoeren. Zo brachten ze hem naar de gevangeniswagen.

Toen het drietal de gang van de conservenfabriek had verlaten, zei de agent bij de intussen weer gesloten deur van het privékantoor:

„Nou wil ik wel effe vragen, of u naar binnen kan."

Bouwers rukte het hoofd op. Hij was helemaal vergeten, waarvoor hij hier was gekomen en wat hij den agent had verzocht.

De politieman had de deurknop al gegrepen, toen Bouwers toonloos antwoordde:

„Nee, dank je. Laat maar."

Bouwers voelde er niet meer de minste behoefte aan, het vertrek te betreden, waar de Grein vermoord was. Hij wilde weg uit het fabrieksgebouw, zo gauw mogelijk. Frisse lucht had hij nodig. Vòòr alles frisse lucht...

Toen hij op straat kwam, voelde hij, dat het niet veel gescheeld had, of hij was onpasselijk geworden.

(Wordt vervolgd).

ADIEU

Adieu, à Dieu, aan God gewijd.
Ik heb mijn leven hier verschreid.
Mijn vader heeft zijn geld verspeeld.
Een plaatsje op de belt is hem al toebedeeld.
Want daar draait het toch per slot op uit.
Nog een paar dagen en dan gaat hij luid
schreeeuwende door de duistere gaten
van de nachtelijke straten.

FRAGMENT VAN EEN JEUGD

Mijn vader dobbelde zich door het leven,
terwijl het mijn moeder om het even was.
Zij keek in boeken zonder dat zij las.
Nauwelijks een jaar of zeven,
geloof ik, dat ik was.

F. J. v. d. MOLEN.

GETEEKENDE BRIEVEN UIT NEW YORK, N. Y.

Hoe verlangen wij naar de palmen van Curaçao, naar de Marseillaise, naar Zuiderkruis en zon.

Wanneer vaart de „Santa Rosa"?

Hier baggeren we door de sneeuw en waden tot de enkels door het sneeuwwater, terwijl het regent.

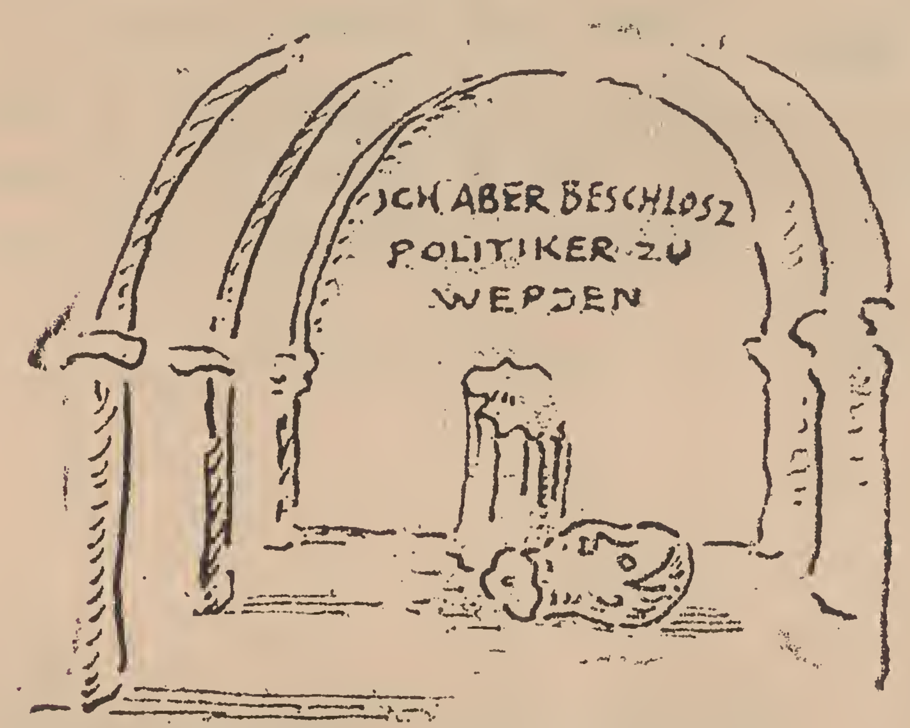
Hoe zou Breitner New York schilderen, zou hij verlangen naar grachten, maar zouden de grachten niet te recht worden?

De Harlem River loopt krom.

Zoo wonen we aan de Harlem River bij de Hall of Fame van New York University.

De fabrieken aan de Harlem River liggen onder de sneeuw, ook de bustes van beroemde menschen op de gallerij van de Hall of Fame, ook wel genoemd de Hall of Shame, omdat menschen, die eertijds beroemd waren nu niet meer zoo beroemd zijn.

Het is makkelijker een buste neer te zetten dan een buste weg te nemen en toch...... „Ich aber beschlosz Politiker zu werden" is de zin uit „Mein Kampf", die achter de buste van den Führer in de muur gegrift is.

Echter politiek is wisselvallig en ook bustes kunnen vallen.

Misschien zal het hoofd terecht komen in de 15000 objects of art van Mr Hearst, die op 100.000 square feet at Saks Fifth Avenue and Gimbel Brothers Stores verkocht zullen worden.

In Holland moet men, om een nieuwe overjas te koopen, de oude inleveren, om een nieuwe accu te krijgen, de oude in leveren, men zegt zelfs in Amsterdam, dat men, om een baby te krijgen, een oude man moet inleveren.

Wat zal de wereld krijgen als de buste van Hitler ingeleverd wordt? Of wel Hiller zooals de Amsterdammer hem noemt: wij geen thee hij geen t.

En in de Matisse Gallery hangen de „Land marks of Painting", die als vele bustes gevallen zullen zijn, nog zullen getuigen van wat in Frankrijk in het tijdvak 1920 — 1940 op schildergebied ontstaan is.

Pierre Matisse, zoon van den schilder Henri Matisse heeft hier een kleine, maar indrukwekkende collectie bijeengebracht.

De „Gewonde Clown" van Georges Rouault geschilderd in 1940, met de zware contouren uit zijn oorspronkelijk métier van glasschilder, maar lichter van kleur dan zijn vroeger werk.

„Petit apprenti peintre verrier d'autrefois,
au verre si franc d'aloi
tu te coupais les doigts.
En tes frêles mains dévotieuses
passaient rouges, sourds et flamboyants,
jaunes d'or, outremers antiques,
profonds comme ondes du Pacifique."

Van Derain een Stilleven met visch in 17de eeuwsch oud Hollandsche trant, geschilderd in 1940.

Door het werken op rode ondergrond is de craquelure er zelfs al in.

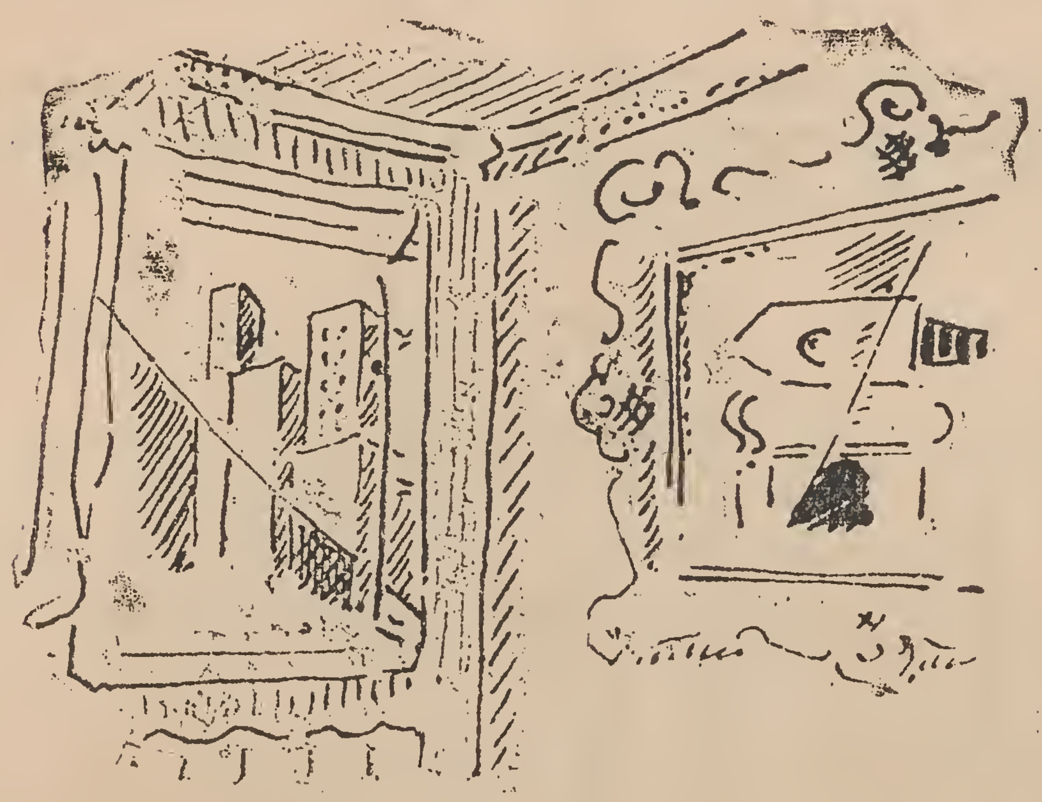
Van Matisse een oud werk, een atelier met model en uitzicht op de Seine met cubistische constructielijnen:

„La terre est cube
mais elle tourne si vite
que Galilée cet en tête
la croyait ronde."

Van Picasso een „Schoorsteenmantel", zwart op een zware blauwe ondergrond.

Van Braque een „Schoorsteenmantel", zwart op achtergrond van fijne grijzen en witten.

Beide schoorsteenmantels voorzien van rechte, cubistische guitaren.

Uit het raam van de matisse Gallery op de 17de verdieping van „Fuller Building" over New York kijkend begin ik de stad ook al cubistisch te zien.

En ik verlang naar de ronde zon en palmen van Curaçao.

Santa Rosa......

w. g. Gerard Hordyk

VERLEGEN EN VERLIEFD

Ik ben verlegen en verliefd;
haar onschuld gediefd,
speel ik met mijn manchetten
zonder op haar te letten.

Ik ben een bruut en minkolos,
schuif de gordijnen weg en los;
maar de bloedvlekken
moet men bedekken.

O was de liefde minder wreed,
de vrees minder heet
gebrand; dan was ik goed,
in 't minnen goed.

IN DUBIO (NON VINCETUR)

Zij droeg een lichte gouden dress.
Ik stond te dansen op het mes
van mijne zeedlikheid;
raakte bijna mijn houding kwijt.

De zon kroop aan boomkruinen op
— een spin met geestelijke kop —
en ik joeg, op en top een gentleman,
mijn eigen vingers van haar slanke den.

Toch sloeg haar hoofdje telkens om.
Ik boog mijn schouder tot een kom;
maar vond mijzelf een ijdeltuit,
te weinig heer, te veel schavuit.

LUC. TOURNIER.

BRUSSE IS GESTORVEN

Dat in het groeiproces der Nederlandsche letteren het sterven van Ter Braak, du Perron en Marsman een grooter verlies is dan het voor-altijd-heengaan van M. J. Brusse is zeker. Maar dat, over tientallen jaren, dat drietal vergeten zal zijn en Brusse door zijn werk zal voortleven, lijkt geen stoute veronderstelling. Hierin is niets paradoxaals. Ter Braak, du Perron, Marsman hebben geschreven en Rie Brusse heeft ook geschreven, doch met die handeling kan de vergelijking ophouden.

De ééne handeling met pen, geest en hart verwekte litteratuur; de andere — met precies de zelfde ingrediënten — journalistiek. Er is een grensgebied waarop litteratuur en journalistiek samenvloeien. Brusse's werk was van die strook niemandsland-in-litteris. Maar dat van het betreurde, knappe drietal was te ver daarvan verwijderd dan dat er andere grond tot vergelijken zou zijn dan de niet in elk opzicht gelijk-makende, dood die deze vier in één epoche tot zich heeft genomen.

Laten wij vooral niet gaan theoretiseeren over letterkunde en journalistiek. Er is slechte letterkunde en er is goede journalistiek en de laatste kan grooter waarde dan de eerste hebben. En er is letterkunde die, als phenomeen of als poging, actueele beteekenis bezit, terwijl iets dat in datzelfde tijdsgewricht „alleen maar" goede journalistiek is, later blijkt voort te leven terwijl de litteratuur al lang vergeten is. Het werk van de journalisten de Koo en Tak leeft nog, dat van den letterkundigen tijdgenoot Fiore della Neve is ongenietbaar geworden. De meesterlijke Parijsche Brieven van Busken Huet waren in hùn tijd meer journalistiek dan Potgieters Jan en Jannetje. Maar bij Huet zult ge op een warmen koenoekoe-middag op uw terrasje niet inslapen, bij good old Pot wèl.

Dit wil aan ter Braak, Marsman, Du Perron de hun toekomende eerbied nièt uithouden, doch het wil, positief, aan de gedachtenis van Brusse doen toekomen wat Brusse verdient: hij is een van de grootste journalisten geweest die de wereld van 1900 tot 1940 heeft gekend. Eén van de grootste in zijn journalistiek *soort:* dat van de beschrijvende stemmingsjournalistiek, die de exacte feiten niettemin niet verwaarloosde.

In Nederland hadden wij twee groote, paradoxale, fouten: zelfgenoegzaamheid èn miskenning van het eigene. Van die zelfgenoegzaamheid profiteerden — gedurende hun sterfelijk bestaan — de litteratoren in den glans hunner wederkeerige adoratie, die zoo suggestief werkt op het trillend gemoed van letterkundige dames en nutsboekerij-meneeren. Van die miskenning proefde Brusse de bitterheid in zijn glimlachenden mond: in feite (en met een gering pensioen) is hij door zijn krant (die van hèm was, méér dan hij van háár) aan den dijk gezet, aan de duinen van zijn geliefd Schoorl, waar hij nog tooneelkritiekjes voor de melige Alkmaarsche Courant mocht schrijven.

* * *

Brusse behoort tot de levende have van de Nieuwe Rotterdamsche Courant. Dat wilde wat zeggen! Want die levende have was een wonderlijke combinatie van meneeren. Ik heb er mijn eerste schreden op het pad der journalistiek gezet en ik denk dat ik dat anderhalf jaar nooit zal vergeten. Nu ik dit schrijf komt de geur van drukinkt en papier mij, op de driftige, eeuwige Curaçaosche passaat, in den neus gewaaid. En de Prinsenstraat van Willemstad moet wijken voor de Witte de With van Rotterdam. De *menschen* van de N.R.C. Zij behoorden tot het decorum-Brusse. Hij was er een onderdeel van. Een bewegelijk onderdeel van alle menschelijke bewegelijkheid èn bewogenheid in dat breed en grijs gebouw.

„Een groot stel gekken, die samen een van de beste tien kranten van de wereld maken" heeft Johan de Meester uitgelegd aan het journalistiek jong-maatje,

dat stil van eerbied voor de eerste maal de redactie-kunst betrad. Twee dagen later was de groote man van Geertje en van de Zonde in het Deftige Dorp verdwenen. Met pensioen. En de stille, fijne Hopman, die na een paar jaar zoo ellendig sterven zou, kwam in des Meesters plaats. Brusse kwam dikwijls bij Hopman binnenloopen. Uiterlijk waren zij wel verscheiden: Hopman, de schoolmeester met de omgeslagen - puntjes boord — Brusse de man van de wereld — bohémien met slordige, goed-zittende pakken en een diep-gegroefd gelaat. Maar innerlijk brandde en ziedde het vuur van diepe menschelijkheid en laaiend kunstenaarschap in beiden. Een rustige bedachtzame, afgemeten man met een stille stem, en een woelwaterige kwâjongen van vijftig daverende volzomers.

* * *

Brusse had geen eigen kamer op de redactie. Hij werkte thuis, aan de Hilligersbergsche plas: de hooge, breede, teer-gewasschen luchten daar, met een wit zeil, een toef boomengroen, kerkspitsen en vogels — de geuren van wind en water — gaven hem de inspiratie die dezen altijd geïnspireerde naar het hoogste plan der journalistiek — het driftig-scheppende kunstenaarschap — dreef.

In het deftig N.R.C. gebouw bleef hij trouw aan zijn zwerversaard. Hij ging er door de beide haaksche gangen met allemaal bruine deuren, van kamer tot kamer, van mensch tot mensch, van wereld tot wereld: ge hadt er de patricische hoofdredacteur Mr. G. G. van den Hoeven, knap, liberaal en met een vieze neus voor proleten (toen ik hem mijn eerste filmcritiekje bracht — dat nog onder „stadsnieuws" moest omdat film en kunst vijandige begrippen heetten — zei hij verbaasd: „ik begrijp niet wat u in die film ziet, ik kom wel eens langs de bioscoop als die uitgaat en dan ruikt het altijd zoo vies......"); daar was Wanting, de oud-dominé die de prachtige fijne Zondagmorgen-stukken „In het voorbijgaan" schreef, een diep-religieuze geest die zich op zonderlinge zijwegen kon begeven: niet alleen redigeerde hij de uitstekende kerkrubriek, maar hij was ook de scherm- en boks-specialist van de krant, de circus — en de opera-schrijver en wanneer hij niet in zijn studeerkamer of in zijn met zonderlinge knipsels beplakte redactie-vertrek zat, kondt ge hem wel vinden op de broeische Schiedamsche Dijk waar de eigenaardige „Nel de Leugenaar" en derzelver gemaal, de bokser Theo Kourimsky hem graag gastvrijheid gaven. Onze briljante dichter Jacques Bloem zat er in de nacht-redactie telegrammen te bewerken. Hij heeft beroemde N.R.C.'sche anecdoten op zijn naam staan, uit alcohol opgebloeid meestal. De vlijm-scherpe Huyts, halfgod met half-lange haren: dichter, film-ligaïst, en kenner van de Russische politiek en de Russische taal als geen ander; van Houten, het fijne meneertje van „Frankrijk, België, Italie"; Van Maanen, patriciër, cricketer, technicus èn de rubriek Amerika, die ééns, toen een groot Rotterdamsch havenheer die hem bezoeken kwam, zijn hoed op het machtig hoofd hield, zich even excuseerde, met de eigen hoed op 't hoofd terugkwam en zeide: „meneer Dinges, waarmee kan ik u van dienst zijn?"

De Nieuwe Rotterdamsche Courant was, naar haar liberalen, individualistischen aard, nog een krant van individueele *heeren*, in individueele eigen *kamers*. De moderne kranten, òf burgerlijker òf rooder (dat was 't zelfde) verzamelden hun levende have in één glazen kast onder supervisie van den baas, waar het hemdsmouw-intellect voor den heer directeur zat te kwispelstaarten. In de Witte de Withstraat kwam, onder Van der Hoevens meesterlijke en nimmer-tastbare leiding, een éénheid tot stand uit vele tegendeelen, éénheid die — geestelijk gesproken — een gentlemens-agreement was. Ieder medewerker in zijn gesloten eigen kamer een vorst: Meerum Terwogt, zoon van een Amsterdamsch patriciër, broer van een mathematicus en filosoof verslingerde er zich, in een versleten huisjasje, aan de sport en aan zijn minachting voor zijn collegae-sportjournalisten; Foeke Tjalma, Friesch dichter en chef-binnenland, een man met een ros-

sige snor en een rossig hart, die gedurende een kwart eeuw iederen middag „lunchte" met drie harde eieren en twee bananen en die mij in de speciaal-N.R.C.'sche tale Kanaäns heeft ingewijd: „schrijft nóóit in 't bericht van een brand dat de „oorzaak onbekend" was, want de oorzaak van de brand is *vuur;* schrijf nooit: gisteren werd bij een auto-ongeluk de heer M.P. gedood, wonende Mathenesseslaan 21 alhier. Dat moet zijn: gewoond *hebbende.*"

* * *

Een oogenblik heb ik verwijld bij de levende omgeving van Brusse. 't Is voor mij prettig in een prettig verleden te verwijlen, doch het geeft ook relief aan Brusse, die zoo'n echt element van deze samenleving is geweest. Wanneer ge bij een betreurden doode toeft, moogt ge — hoezeer belangrijk zijn werk ook is geweest — zijn menschelijkheid nooit vergeten. Moet ge hem zetten in zijn milieu. In tenminste één van zijn milieus, want een man, een kunstenaar, een levensgenieter, een journalist als Brusse had vele milieus. Hij vereenzelvigde zich daarmee tenvolle, met lichaam, hart en ziel. Dáárdoor was zijn journalistiek *kunst,* daardoor was zijn kunst zoo waarachtig en zoo menschelijk. In taal en beeldhouwen-van-stemmingen behoefde hij voor Rilke en Rodin niet onder te doen. Wie vergeet zijn „Boefje"? 't Was niet *zijn* schuld dat dit klein meesterwerk nòg meer zou worden gepopulariseerd door een banaal tooneelstuk en een triviale film. Maar de menschheid — de nette mevrouwen en de nette meneeren, die het zelfstreelend spel der liefdadigheid speelden — heeft hij er mee schuldig verklaard. Het *ware* werk voor het verwaarloosde kind heeft van dit juweel-van-journalistiek den grooten stoot gekregen. Zijn „koninginne-verslagen" — hij vergezelde de jeugdige Wilhelmina op haar triomftochten door het land — waren prachtige stalen van journalistiek, braken met de slijmerige gemeenplaatsen van 't suikerzoet, kleinburgerlijk byzantinisme (waarin de misselijke Telegraaf altijd, tot op z'n omzwaai naar het anti-koninklijke nazisme, zoo „groot" is geweest) en waren doorstraald van een echte, warmende liefde voor Oranje en koningschap. Al zijn werk was een levende, frissche rivier-van-mededoogen-met-de-menschen: z'n „Nachtlicht van de Zee" — z'n „Generaal" (die trotsche schooier); z'n „Jonkheer Johny" (die fantaseerende mislukkeling) en zijn duizenden, duizenden losse feuilletons, waarin reportage, kunstenaarschap, sociaal gevoel tot één schoon geheel werden. Brusse's verslag van een geweldige mijnramp in Duitschland is, in journalisticis, een klassiek stuk beeldhouwwerk.

* * *

Wanneer hij geschreven zou hebben in een andere taal dan de Nederlandsche, zou hij een wereldberoemd man zijn geweest. De eerste van zijn gelijken. Of: hij zou dan *niet* zijn geweest wie hij was, omdat zijn hart en wat daar, dóór zijn pen, uit wegvloeide, zoo door-en-door Nederlandsch was dat wàt hij schreef en de wijze waaròp hij het schreef alleen bij den Nederlandschen aard paste.

De honderdduizend-dollar tycoons der Amerikaansche journalistiek — Thompson, Johnson, Pegler, Winchell, Lipmann, Mallon — hangen van cijfers en feiten, feiten, feiten aan elkaar — Brusse zou in dat journalistiek luilekkerland geen kop koffie-met-een-donut hebben kunnen verdienen. Wie maalt, in het paradijs der technische feitelijke verworvenheden, om een kolom verrukking over een waterplas onder een Hollandschen herfsthemel? Om een hééł feuilleton over een wandeling door een geurend Achterhoek-bosch?

Het is goed geweest dat Brusse als Nederlander heeft geleefd en gewerkt. Als Nederlander zal hij — in de verdrukking van zijn arm land — ook gestorven zijn — ongerept in zijn kloeke, onafhankelijke Nederlanderschap, zijn liefde voor de vrijheid, de schoonheid en Oranje.

* * *

Toen ik hem — een groote drie jaar geleden — voor het laatst sprak was dat bij het sterven van zijn broer Willy, den uitgever, een superieur man als hij. Hij was oud geworden. De groeven in zijn gelaat waren nog dieper. Zijn teleurstelling over zijn weggewerkt zijn van de N.R.C. blonk in zijn oogen. Maar hij had een héél jonge vrouw en zoowaar was hij, diep in de zestig, nog eens vader geworden. Die vreugden en de heerlijkheid van de Schoorlsche duinen hielden hem er boven op.

En nu is Rie Brusse gestorven. Oók in Curaçao heeft dat droefheid gewekt.

ELIAS.

DE NEGERWAAN VAN HET WIT GEZICHT.

De duivel heeft een wit gezicht,
wij zoeken zijne kinderen;
en komt ons dat ten kwade bij het eeuwige gericht,
niemand kan het verhinderen.

Breek de kokos open en je vindt een wit gezicht;
Snijd een lichaam open en je vindt een wit gezicht;
Ga naar het plantagehuis en je vindt een wit gezicht.
Het schiet een hart vol angst als het bliksemlicht.

Door de takken en de baren van de baai
staren wij naar de vogels en de vissen,
maar niemand kan dat eeuwig' wit' gezicht
ook bij het richten van de blik uitwissen.

Teder als het blad van de zwarte boom
in de schoot van onze nicht,
ligt de wortel van de neus
in dat wit' gezicht.

LUC. TOURNIER.

UIT DE WAND DER AARDE

(bezoek aan een grot)

Door hoepelpapier een springende clown,
muziek de kreet, en gierende vlammen,
betreedde (een cirkelsnee als poort, voor 't oog
manicure der baaiwand) de badkamer
van moeder aarde: IK, klaarbewust en wakker,
maar echt door banden van bloed haar zoon.

De hoes, die om de meubels hing
(een schemer door een spleet getreden
en tot een roerend, nederig dauw
over de voorwerpen gegleden),
beklemde mijn moed met wachten,
alsof ik op iets onbekends moest achten.

Gelokt door groen licht aan 't recht water,
bedekte ik in een kruisbeenzitje
de onzekere trilling der ledematen. Mijn blik
haastig ving een lichte flikk'ring; een kolkje
in 't natte element; een schets, door weten
aan de hemel door oud meester
in één zegen neergepend.

Het was een vis, die kwam gegleden
op zijn velouren schilfering, een zoetig sein,
slim nabij komend, heden
een mes morgen een hand, maar hier in
deze moederwand, het diepe aanschijn in de
aarde: het leven. Dit als een vonk
slechts ene tel bleef zweven.

LUC. TOURNIER

DE ZONDEBOK EN DE (MODERNE) MUZE

Een zondenbok en een muze ontmoeten elkander.

— Goeden dag, zegt de bok. De muze (zij is lang en bijna spichtig) mompelt iets terug, klemt daarna, zoals tevoren van het moment af dat zij den bok zag, de lippen opeen. Zij kent dezen bok, en juist daarom is zij niet op een gesprek met hem gesteld. Zij loopt door, en versnelt haar wandelpas.

De bok, op zijn wijze in vrolijk humeur, wil niet beseffen, dat de ander hem liever kwijt is. Met een dartele sprong volgt hij haar, hoewel dit de richting is, vanwaar hij kwam. Bij een droge beekbedding haalt hij haar in.

— Vind je de dag niet schoon? Waarom zouden wij ons niet verheugen in de zonneschijn? De bok loenst en lekt zijn sik.

Haar blik vol woede ziet hij niet. Hij schijnt zelfs niet op antwoord te wachten. Wat moet zij doen, om zich van den indringer te bevrijden? Waarom stoort hij haar wandeling, juist nu zij rust wil?

Zij gaat naar de overkant, het dier springt haar na.

Moeizamer door het gehaaste gaan, volgt zij de beekbedding, opwaarts. De berg is vóór haar. Vandaar kwam het water, dat eens de bedding groef, gestroomd. Haar tred verhaasten helpt niet, het dier volgt.

Waar het terrein rotsachtig wordt blijft zij even staan, en gaat dan plotseling in een zijwaartse richting verder. Op de een of andere manier moet het dier uit haar nabijheid weg. Zij klimt over rotsblokken, dat het haar handen en voeten wondt, voelt zij niet. Als zij terugkijkt staat de bok nog bij de beek, hij schijnt dus van de wijs gebracht.Maar... alsof juist nu haar omkijken een aanmoediging is, snelt hij vooruit. Over de rotsen kan hij zich bewegen. Met krachtige sprongen, de horens gespitst, neemt hij de hindernissen. En hij blaat. Zij huivert. Hij schijnt haar vlucht voor een minnespel te houden. Het is of zij in de bler-klanken hoort spreken: — Je bent zo schoon, jonkvrouw. Waarom ken je de liefde niet?

Hoger en hoger in het bergland.

De wereld lijkt een verschrikking. Zou een muze de moeder zijn van den god Pan? Is dit nog de berg waar vroeger de zang van harpen weerklonk? Ging zij hier ooit alleen? Voorwaarts...... doch zij ziet niets dan verre wolken, die in een zonnewereld, hoog boven de berg, een achteloos vreugdespel voeren. Er is niets dat haar strijd gewaar wordt.

Niet omkijken meer. Misschien, als zij de top van de berg bereikt, kan het dier haar niet volgen. Misschien heeft hij niet de moed zich daar te wagen. Moet men niet zonder zonden zijn om zich op een plaats te begeven waar geen hoger meer is?

Maar de top van de berg bereikt zij niet. Halverwege, waar ergens achter rotsspleten een spelonk is, komt de bok haar terzijde. Zijn adem is in haar gezicht, als hij haar de weg verspert. Ontzet kijkt zij rond. Het monster — want dat is het van dichtbij — heft zich op de achterpoten, blijft zo staan, langgerekt, en stoot een korte mè-klank uit.

Het leven is niet te begrijpen. Want het is de plicht van een muze de romantiek te dienen, ook indien deze afschuwwekkend is. Zij moet het zout zijn voor de radijs, rood of wit. Daarom zijn van oudsher zowel strijd als liefde bezongen. Zij volgt den bok in het hol.

De spelonk is een woning, die het dier zich sinds kort halverwege de berg heeft toegekend. Niemand weet precies hoe en waarom het juist hier beschutting zocht tijdens de slaap. Leek de plek zo veilig?

Als de muze weer buiten komt, is zij door haar vermomming bijna niet te herkennen. De sik van den bok heeft zij aangeplakt, de horens staan op haar hoofd. En haar voeten, die zo bebloed waren, lijken wel de bokspoten. Doch bij nader toezien is dat laatste niet waar. En er is meer verschil. Leek de bok op den

duivel zelf, zij lijkt daar niet op, haar vermomming is te doorzichtig. Zij is er jammerlijk aan toe.

Wat er in het hol gebeurd is, is niet precies bekend, er waren geen getuigen, doch de bok is dood.

In haar ellende, nog verblind voor het licht, heft de muze het hoofd op, zij slaat, wat velen in haar toestand doen, de blik ten hemel. Doch daar waar men anders troost vindt, ziet zij nu iets wat haar in haar leed nog met schrik vervult. Wel is de top van de berg er, een groene weelde als vroeger badend in een gouden licht, doch boven het groen prijkt een bloedrode vlek, in het rood grillige zwarte strepen als van doodsbeenderen uit een onmenselijke wereld. Van de top van de berg wappert de hakenkruisvlag.

De naam van de berg is Helikon.

Van de top van de berg wappert de hakenkruisvlag.

Wie zal de muze beschermen? Waar zijn haar zusters, haar broeder, met wie zij eens langs de hellingen van de berg speelde? Waar is haar oervader, die met zijn macht van noodweer en bliksem den vervolger had kunnen doden, en haar voor de zonde zou hebben gespaard? En indien zij er nog zijn, zullen zij dan haar vermomming wel voor een vermomming aanzien? Het is waar, de bok is dood. Doch er zijn nog vele bokken in deze wereld, en velen hunner zijn zondenbokken. Wie hen doodt, doodt nog niet het kwaad... En de verlatene moet alleen door de wereld, dragend de lasten van een monster, dat in zijn dood (zonder sik en zonder horens) geen monster meer is.

De wereld is een woestijn.

Arme, arme muze.

Zij weet zelfs haar naam niet meer.

****

Er zijn vele zondenbokken in de wereld.

Ieder mens kan een zondenbok zijn, of hij heeft er een, één of velen. Een zondenbok is een bok, of een ander dier, of — zoals gezegd — een mens, of een groep van mensen. Soms een politieke partij, of een hele maatschappijvorm. Ik zelf ben een zondenbok, indien hetgeen ik doe, niet tot tevredenheid is van een bepaald soort opdrachtgever. En ik blijf wat ik ben, ook al wijt ik het aan mijn schrijfmachine, en mijn schrijfmachine aan de spelling, en de spelling aan de Nederlandse taal, en de Nederlandse taal aan Marchant, en Marchant aan een anderen minister (Er is veel onberekenbaarheid). En zo kan men doorgaan, tot de een of ander, die daartoe bijbelvast genoeg is, er een eind aan maakt.

Men is een zondenbok zonder dat men het weet, of zonder dat men het wil weten. Van Adolf Hitler tot Franz Müller, een murw-geslagen mens in een concentratiekamp. Daartussen kan men in één adem nog vele personen noemen; Roosevelt, Churchill, Hailé Selassie, Einstein, een pensionhoudster, een zwager, zichzelf en een Jood. Daarbij slaat men dan nog gemakkelijk vele personen over. En zo'n opsomming is toch, vooral in oorlogstijd, bijna alledaags. Ook voor dieren, dingen en maatschappijen. Van de Engelse Leeuw tot het Nazi-beest. Van de Duif tot het Zwaard (desnoods van een Samoerai). En van Utopia, via de Bloedige en de Communistische Internationalen, tot het Derde Rijk. En — dat is merkwaardig —, indien de ladder wordt omgedraaid, worden allen, die eerst een ander of iets anders tot zondenbok hebben, zelf een zondenbok.

Met dit verschil, dat wij nu bij den man in het concentratiekamp beginnen en bij Adolf Hitler eindigen. De matamorphose is een erkend verschijnsel, en hoe het in zijn werk gaat hebben wij aan de arme muze gezien.

Doch er zijn wetten.

Wetten van rechtvaardigheid, recht en vergelding.

Inmiddels tracht de muze, met een dierenvel als beschutting, haar goede ziel tegen haar boze last te beschermen, in een wereld, die bijna niet tastbaar is. Zullen de horens haar enig goed doen?

Wetten van rechtvaardigheid, recht en vergelding.

Een jongmens, die (het kan een vergissing zijn) in Polen het levenslicht zag, wordt voor de voortplanting ongeschikt gemaakt. Zijn vriend, die niet-arisch is (nog een vergissing), wordt bovendien van andere, aàrdse goederen beroofd, en wien hij tevoren zijn geestelijke goederen schonk, zit, met deze gift als voorwendsel tot schuld, zo niet in een Ghetto, in een ander concentratiekamp. Het doet er ook niet toe wat hij is: Pool, Jood, Duitser of natieloos. Op de lijdensweg der mensen zijn allen gelijk. Want het land van dengene, wien men zijn land heeft ontnomen, blijft de wereld. En de zon schijnt voor allen. De zon treft geen verwijt, dat de muren van een kerker zijn licht niet doorlaten. Zomin als het de schuld is van een vluchteling, wanneer hij omkomt langs de wegen van een vreemd land, of de schuld van een moeder, als een boom geen voldoende dekking blijkt tegen vliegtuig-machinegeweervuur. Het kind kan er niets aan doen, dat de barbaren het, vastgebonden op hun tanks, een doeltreffender beschutting vinden dan de zegen van een priester. Het kind heeft geen schuld, evenmin als een hospitaal schuld kan hebben voor gewonden die er worden verpleegd. Een bom op het hospitaal is geen motief. Hospitalen en anderen zijn als de muze de zondenbokken van de rampspoed. Wij herkennen hen als een historisch beeld van den met schuld beladene, wiens leven niet meer is dan een vraag naar recht. Het recht van een boer, die vanwege een ineengestorte maatschappij op zijn land verhongert. Het recht van een soldaat, die misschien liever in zijn land blijft, om daar zijn driften in de sport uit te leven. Er zijn vele boeren en vele soldaten, en vele anderen, en overal ter wereld, en er is een rest, die er niet meer is, die niet meer is dan een cijfer dat groter wordt naarmate een oorlog duurt. Een burgerman in een Londense Underground-schuilkelder zegt via een microphoon en een luidspreker, in de Amerikaanse huiskamers en hotellobbies, oceaan of geen oceaan, met trots: — Ik kom hier elke avond. Wat is die oceaan? Nog niet zo machtig als de bom, die hem reeds de volgende avond de weg naar de schuilkelder kan versperren. En de man is niet meer dan een nietig stofje in de bonte wemeling van alle dag, waar even het licht op valt. De reporter interesseert zich verder niet voor den man. Hij vraagt zich zelfs niet af of de dame, bij wie hij nu de microphoon plaatst, onze muze kan zijn, en die den luisteraars vertelt, dat zij nog allemaal leven: oom, tante, opoe en de kinderen. En — nu is toch die oceaan ertussen —, dat is niet geheel waar: velen zijn er niet meer. Haar schamele mantel lijkt veel op het vel van den ellendigen bok, doch wat te zeggen van het verlaten oude vrouwtje, dat in haar hoek niet door den reporter wordt opgemerkt?

Zij, die niet de wachtenstrage uren van de nacht in de spelonk van een ondergronds treinstation doorbrengen, hebben een schuilkelder onder het eigen dak. Dat is geen schande meer, sinds de wereld tijdelijk met het hart de schuilkelder van het hart heeft afgeschaft. Ook de Paus heeft zijn schuilkelder. Als onze muze niet in Londen is, kunnen wij haar in Rome vinden.

Door het boek der levensgeschiedenis te verbranden, tracht men het schrijven uit te wissen. Door in het spiegelbeeld der wereld te spotten, tracht men den kunstenaar, inplaats van het penseel een schop in de hand te geven, en hem zo te dwingen bij zijn eigen begrafenis en die van een cultuur de eerste aarde te werpen. Door de kennis en haar dienaren te knechten, tracht men de vrije geest in een hel te bannen... Door deze ongerijmde wereld voert de weg van onze muze, van vele muzen. De engelen in de hemel moeten huiveren bij wat de muzen te wachten staat, ook al hebben de muzen zondenbokken gedood, of juist daarom. De weg naar Rome is lang. Athene ligt nog verder. Egypte, Mesopotamië, Confu-

sius. Hier volgt een schok. Want al is het ook stiller na middernacht in de schuilkelder van de Londense Ondergrondse (nu het doorgaande publiek en ook de reporter naar huis zijn), het is er niet zo stil dat de muze van haar bakermat kan dromen.

Van een wereld die stuiptrekt tracht de muze vergeefs te vluchten, als een vlo van een kadaver. Haar weg voert door een moeras: een zee vol wrakhout en onzichtbare klippen. Hier is geen oever waar haar boot kan meren. De berg is uit zicht, doch niet uit zicht is een vlag, bloed-rood en zwart van haatgedachten: een schimp tegen een bewolkte hemel. In deze wereld getuigen lijken. Van daadkracht... of van moordenaarshanden. De muze gaat eenvoudig denken: waar lijken zijn, was leven, en waar leven is, was hoop, en waar moordenaarshanden zijn, vouwden zich handen in gebed.

Een muze is anders dan de mensen.

Aan het einde van de moeilijkste weg wacht een paradijs.

Doch de tocht is zwaar, als van Eén, die twintig eeuwen...

Aan het einde van de moeilijkste weg wacht een paradijs.

De muze is arm, doch een Lieve Heer dekt haar schamelheid toe. Onder Zijn hand wordt een schamele kleding een mantel van hermelijn, en dierenhorens buigen zich onder Zijn mond tot een glanzend aureool. Zijn liefde is balsem voor wonde voeten. En in een droom vernietigt Hij de hakenkruisvlag. Zijn goedertierenheid plaats hiervoor een engel: schoon en fier. En Hij leidt de muze bij de hand, als zij bij de spelonk het zachte huilen hoort van de dood. ZIJT NIET BEVREESD heeft Hij als Zijn teken aan de ingang geschreven... En zij is niet bevreesd... Hij noemt haar bij haar naam, die zij zich in Zijn stem herinnert. Zo wordt, de weg der wanhoop, wanneer ten tweede male gegaan, het pad der hoop. De mensen zijn goed. Zij bouwen een wereld van luchtkastelen: ieder wil zijn eigen huis hebben in een Huis des Vaders... Een booswicht droomt niet van boosheid, doch van zijn arme hart. Een hartstochtelijke droomt niet van hartstocht, doch van een wereld zonder verlangen.

Onze muze ligt op het perron van een ondergronds station, zij ligt in het drap van de loopgraaf, waar zij ratten voor bouwers van luchtkastelen aanziet, zij sluimert in de rode kamer, die het hart is van een gewonde soldaat, en zij ziet een weg, die witter dan wit door de sneeuwbergen voert. Zij droomt.

Tussen de hel en het paradijs beweegt zich de aarde.

Op het ontwaken volgt de dag.

HENDRIK DE WIT.

HET EERSTE EXEMPLAAR „DE FAKKEL"

Een vertelling van Beb Vuyk, vijf verzen van Willem Brandt, beschouwing naar aanleiding van Du Perron's jammerlijk sterven (L. F. Jansen), Ons Vaderland (als heimwee, Crena de Jongh), over de Melkweg (plus foto, Dr. Kreiker), over de betekenis van de westerse cultuur voor de Oosterling (Soejitno Mangkoesoemo), Kaat Mossel (legende en werkelijkheid, W. Zwart), Confrontatie met Rembrandt (P.O. Martin; twee foto's uit Bredius?), De spanning tussen individu en gemeenschap in het recht (W.F. Wertheim), Aantekeningen over de internationale toestand plus drie voorwoorden; deze vormen samen het eerste nummertje wraak op de schrijfonvrijheid onder onze vijand en de poging op eigen benen te staan in Oost-Indie: „De Fakkel", niet ongelijk aan het verschijnsel „De Stoep", eerder gefundeerd op Curaçao West-Indie.

Geen seconde hebben wij verloren laten gaan en na haar aankomst zijn wij toegesneld om de nieuwe jurk van onze nationale nicht te bewonderen en op de keper te beschouwen en naast onze nieuwe jurk te hangen. Onze nicht is gezetter dan wij.

Hogelijk geinteresseerd in deze casuistiek, beginnen wij met een uitweiding.

Wat kan van een stuk literatuur worden gevraagd?

Tranen, lachen, kennis, schoonheidsontroering, vaderlandsliefde-versterking, steun aan het klassebewustzijn, verbetering van de moraal, ontspanning, inspanning, streling, oefening in taalwiskunde. Er was een tijd, dat men als eis stelde: aflevering op tijd, matige prijs en het bruidspaar in een rooskleurig milieu geschilderd d.w.z. zijn centen (de bloemetjes) goed uit laten komen.

In ons hart (ons wijzere deel) bijna overtuigd van het onzinnige van de door ons opgeworpen vraag, omdat het beter afwachten is dan voorschrijven hoe de neus van het kind zal worden, beantwoorden wij onszelf voor deze keer en zonder verplichting): men kan van literatuur vragen, dat zij tot iets nieuws heeft geleid. Wij bedoelen niet tot iets nieuws buiten het contact schrift-lezer.

Zo zou het essay geleid moeten hebben tot een nieuwe waarheid, een nieuw denkmilieu of een nieuw slagwoord. Proza, roman en verhaal, tot een nieuwe mens, een nieuwe uitgestraalde warmte of nieuwe koelte, of tot een verrassing. Dichtwerk tot een nieuwe wereld, een nieuwe toon, tot de nieuwe persoon des dichters. (in het algemeen probeert men bij het lezen van prozaliteratuur de schrijver kwijt te raken; in het dichtwerk zoekt men deze juist nerveus op.)

Hoe dan ook, op deze manier krijgen wij een kans ons te verzetten, straks tegen de verveling, hier tegen de volgende mededeling van de Fakkelredactie: dat men op *voor den ontwikkelden leek bevattelijken* wijze zal behandelen onderwerpen van algemeen culturele aard, wijsgerig, religieus en wetenschappelijk enz. niet technisch en niet speciaal enz.

Wij zetten onze haren altijd op tegen de ontwikkelde leek.

Immers deze comfortabele verschijning voedt zich geestelijk met oudbakken spijs en bevordert zodoende het aanbieden van slechte consumptie. En hoewel wij de overtuiging hebben in verband met het tragische moment van haar ontstaan, dat de Fakkelredactie niet van plan is die aan te bieden en zij in feite o.a. met de publicatie van de verzen van Willem Brandt (welke in een eerste nummer op Curaçao niet hadden kunnen verschijnen zonder een ingezonden-stukken-hoongelach te verwekken) het tegendeel heeft geboden, lezen wij deze bepaling in haar inleiding met een, dan onrechtvaardig, wantrouwen.

Het is niet nodig er ons op te wijzen, dat deze bepaling slaat op onderwerpen van culturele aard, wijsgerig, religieus en wetenschappelijk en dat de kunst en de literatuur ondergebracht als programpunt nummer drie er buiten zijn gehouden, zodat ook onze lofprijzing der publicatie van Brandt's verzen niet ter zake doet.

Want na één boutade: Batavia levere ons liever Eijckman dan het handboek van het praktische gebruik der vitamines — bekennen wij schuld en verklaren met opzet de rest met de literatuur te hebben verward.

Waarom?

Omdat onze hypothese „men kan van literatuur vragen, dat zij tot iets nieuws heeft geleid" misschien een eendagsvlinder is, ook voor ons zelf, maar wij weigeren te aanvaarden, dat van de literatuur kan worden gevraagd, dat zij voor de ontwikkelde leek bevattelijk zij.

Dit zal niemand vragen?

Dit zullen de trommels vragen, waaraan de wijsbegeerte, de religie en de wetenschap, behoudens de cultuur pasklaar worden geleverd.

Het is of wij gezeten aan de rand van een klein viswater zijn begonnen aan de critiek op de organisatie van de haringvaart.

Natuurlijk, de literatuur is bevattelijk voor haar onbevangen minnaar. Altijd en voor geen ander. Dit is de stelling om van uit te gaan en op het hoogste plan van literatuurrespekt te landen.

Maar wie zal op een klein Caraibisch eiland, waar bijna iedereen gelukkig is zonder de muze, zo zeer de magier van zijn eigen vermogens zijn gebleven, dat hij er mee zou willen beginnen dit voor alle gevallen te bezien en in vele toonaarden te bezingen?

Daarbij de last op zich nemen, er voor te worden aangezien tegen een gelukkig verschijnsel als de Fakkel te opponeren, die onschuldig is, die ten hoogste schuldig is aan een beleefde buiging na binnenkomst tegenover de ontwikkelde leek, hetgeen verkeerdelijk als het zoeken van avances kan worden uitgelegd?

Het is niet opgedragen aan ons. Wij zijn slechts verlangend de jurk van onze nicht te bewonderen.

Aan haar jurk bewonderen wij het meest Willem Brandt en aan Brandt zijn porceleine Boedah. Dit vers „Mijn porceleinen Boedah" met het motief herhaald in de laatste regels:

> Bezie het navelteeken dat wij dragen
> als merk van tijdgebonden ballingschap

waarin niets is toegegeven en alles gekregen, maakt onze regelrechte jaloersheid als Stoep tegenover Fakkel gaande.

Ook in de andere vier verzen staan fraaie stukken, als in „Ons heimwee"

> vleermuizen flapten in een donker vluchten
> over den zwarten flaphoed van de manggalaan

De couleur locale, die wij niet te graag zien verschijnen in werk, geeft deze auteur aanleiding om op grote diepte te komen en schoonheden omhoog te brengen.

In een inleidende vertelling van de hand van de bekende Beb Vuyk kwamen wij een beeld tegen van fladderende vogels, die de bewegende kruinen van bomen van boven gezien waren (de omkering van bovenstaand Brandt's beeld) dat wij met ons mee zullen nemen, behalve onze nieuwsgierigheid omtrent de slaven-woningen, waarvan het bestaan op een Oostindisch eiland wordt aangestipt.

Maar vele van de overige kapitels vragen een te specialistische kennis om ze op hun waarde te kunnen beoordeelen, hetgeen bewijst dat dit van de ontwikkelde leek niet wordt gevraagd.

Is de Fakkel fel?

Deze vraag brandt de meeste overzeese Nederlanders op de lippen. Een uiterst gezonde verontwaardiging tegenover de stropers op ons erf en ontzettende angst betreffend de onafhankelijkheid van Nederland (een zaak van, wat betreft ons aller Nederlanders leven zulke ontzettende proportie, dat de openlijkste demonstratie van deze angst niet onmanlijk mag heten en in het minst, bij nie-

mand, uitsluit het voornemen om, hoe lang ook exclusief Nederlands te blijven denken tot de onafhankelijkheid van het vaderland zal zijn hersteld) de verontwaardiging en de angst vragen uitdagend: IS... (van hier tot weer naar hier) fel.

Wij weten allen, wat daar sedert tien Mei onder verstaan wordt. Demonstreert men vitaal te voelen, welke slag ons volk is toegebracht? In ronder Hollands wordt dit vertaald; en geeist: scheldt men grof genoeg tegen onze aanranders?

Ziehier nu twee vragen, die beiden weerstand in hun credit nemen, maar die hetzelfde niet bestrijken.

Dit maken wij misschien duidelijk met een vergelijking gekozen uit de beeldengallerij van het hedendaagse voorstellingsleven, de volgende: Een engels ingenieur slooft zich uit, met inspanning van zijn persoonlijke bekwaamheden, een verbetering aan te brengen in een verdedigingswapen en is niet geneigd zich bezig te houden met het uitvinden van anti-duitse grollen. Voor deze geldt waarschijnlijk, dat men hem toch een nuttig persoon in de anglikaanse defentie zal achten, die met zijn werkzaamheden vitaal demonstreert te beseffen, wat van hem wordt gevraagd.

Overgebracht op de schrijverij verliest echter voor velen dit beeld weer zijn helderheid en (enigszins simplistisch voorgesteld) hierom, omdat men voor de schrijverij qualitate qua geen respekt heeft, wel voor de geweermakerij, ook zonder zijn direkste doelmatigheid. Schrijverij om de schrijverij, Nederlands schrijven om het Nederlands schrijven, lijkt deze practici van geen enkel nut en dus in deze tijd een ingebreke blijven. Als je dan zo goed schilderen kan, verf dan een randje in mijn trouwboekje, lijkt een billijke eis van mijn buurmeisje aan haar bloedeigen broer.

Dit is de eis van de Reichskulturkammer.

Hoor Goebbels zeggen: (Nationaal socialistische) Slagvaardigheid! Bitte. (Politieke) Propaganda! Bitte. Het opgevorderde geschilderde randje past massaal vergroot nauwkeurig binnen het raam van de pragmatische misvorming van het vloeiende verschijnsel leven en levensuiting, die onder de naam democratie instinktief bestreden, in zijn huiselijke vormen door vele tierende democraten blijkbaar nog niet is herkend.

Niet de schilder van het reclamerandje is minderwaardig. Maar de order: verstikt uw psyche en smeedt alle fijnere levensverschijnselen om tot aanvalswapenen; die is verwerpelijk. Ook dom; de beschaving heeft reeds te lang geheerst, mag zij een schriele juffer lijken, haar elegante tanden zullen, als het om haar bestaan gaat, in staat blijken de polsen van haar bruutste pragmatische aanrander door te knauwen.

Na deze onaangename scène bemerken wij toch, dat het allemaal niet zo gewichtig is in dit verband. Want De Fakkel en de Stoep zijn dan weliswaar niet op een slechte akker geplant, maar dat wil nog niet zeggen, dat zij tot bloei zullen komen.

Voorlopig is het een opdracht, welke wij aan niemand tegen loon zouden durven verleenen, om in kort voorheen nog koloniale gebieden een ook voor de betere proevers genietbaar tijdschrift te laten rouleren. Het zij de wereldvreemden vergeven, die dit nochthans wilden wagen en hun pogingen zullen voortzetten.

Aan de lezers: dat zij de hoogste literaire eisen stokstijf zullen blijven staande houden. En het lezen niet laten.

L.T.

Noot: De Fakkel *f* 15,00 per jaar plus porto
N.V. Koninklijke Drukkerij de Unie te Batavia (C) Java.